

Kontrastivna analiza udžbenika za učenje hrvatskoga i turskoga jezika kao stranih prema Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike do razine A2

Premor, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:004093>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za hungarologiju, turkologiju i judaistiku
Katedra za turkologiju

Martina Premor

**KONTRASTIVNA ANALIZA UDŽBENIKA ZA UČENJE HRVATSKOGA I
TURSKOGA JEZIKA KAO STRANIH PREMA *ZAJEDNIČKOM EUROPSKOM*
*REFERENTNOM OKVIRU ZA JEZIKE DO RAZINE A2***

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, studeni 2021.

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za hungarologiju, turkologiju i judaistiku
Katedra za turkologiju

**Kontrastivna analiza udžbenika za učenje hrvatskoga i turskoga jezika kao stranih
prema *Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike do razine A2***

DIPLOMSKI RAD

8 ECTS-bodova

Martina Premor

Zagreb, studeni 2021.

Mentorica:
doc. dr. sc. Marta Andrić

IZJAVA O AUTORSTVU

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad *Kontrastivna analiza udžbenika za učenje hrvatskoga i turskoga jezika kao stranih prema Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike do razine A2* izradila potpuno samostalno uz stručno vodstvo mentorice doc. dr. sc. Marte Andrić. Svi podatci navedeni u radu su istiniti i prikupljeni u skladu s etičkim standardom struke. Rad je pisan u duhu dobre akademske prakse koja izričito podržava nepovredivost autorskog prava te ispravno citiranje i referenciranje radova drugih autora.

Sadržaj

Uvod	1
1. Zajednički europski referentni okvir za jezike: učenje, poučavanje, vrednovanje	2
1.1. Opis referentnih razina do A2	4
2. Dosadašnja istraživanja turskog kao drugog i stranog jezika	6
3. Croaticum i udžbenik <i>Hrvatski za početnike 1</i>	8
3.1. Sadržaj udžbenika <i>Hrvatski za početnike 1</i>	9
4. TÖMER i udžbenik <i>Yeni HİTİT</i>	10
4.1. Sadržaj udžbenika <i>Yeni HİTİT</i>	11
5. Usporedba Croaticumovog i TÖMER-ovog udžbenika	12
5.1. Jezična ili lingvistička kompetencija	13
5.1.1. Usporedba lingvističke kompetencije u udžbenicima	14
5.2. Pragmatička ili uporabna kompetencija	21
5.2.1. Usporedba pragmatičke kompetencije u udžbenicima	22
5.3. Sociokulturna ili sociolingvistička kompetencija	24
5.3.1. Usporedba sociokulturne kompetencije u udžbenicima	25
6. Sličnosti i razlike analiziranih udžbenika	27
6.1. Komentari na udžbenik <i>Yeni HİTİT</i>	29
Zaključak	32
Sažetak	34
Summary	35
Popis slika	35
Popis literature	36

Uvod

*Zajednički europski referentni okvir za jezike*¹ dokument je Vijeća Europe nastao u suradnji s europskim jezičnim institucijama. U njemu su sustavno navedene različite sposobnosti koje opisuju što učenik mora znati kako bi mogao komunicirati na stranom jeziku koji uči. Definirani su stupnjevi jezične kompetencije koji omogućavaju praćenje njegova napredovanja u tom procesu. Jezičnu kompetenciju u stranom jeziku dijeli na šest razina s ciljem objektivnog opisivanja znanja stranog jezika. Razina A (A1 i A2) smatra se temeljnom razinom, a govornik koji je njome ovladao temeljnim korisnikom. Govornik na ovoj razini počinje shvaćati sustav vremena, može govoriti o sebi i svojoj prošlosti i pismeno prenijeti osnovne informacije, jednostavnim izrazima može opisati sebe, svoju obitelj, uvjete života i slično (Grgić i Gulešić Machata 2017: 13). U posljednje je vrijeme sve više znanstvenih i stručnih radova koji se bave istraživanjem različitih vidova hrvatskoga kao stranoga jezika.² Godine 2017. objavljen je priručnik *Hrvatski A: Opisni okvir referentne razine A2* koji daje opis te referentne razine za hrvatski kao ini jezik. Priručnik je rezultat istraživačkoga rada koji je uključivao analizu jezičnih funkcija, gramatičkih oblika, leksika i prototipnih izraza potrebnih za obavljanje komunikacijskih zadataka opisanih tablicom *Zajedničkog europskog referentnog okvira za jezike* za razinu A2. Od strane turskih filologa brojna su istraživanja provedena o poučavanju turskog jezika kao stranog. Posljednjih se godina s velikim zanimanjem analizira poučavanje turskog prema *Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike*.

Premda je pojedinačnih radova i istraživanja u hrvatskom jezikoslovlju bilo i prije, tek je u posljednjih desetak godina učinjen velik iskorak i značajan napredak u proučavanju hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika što bi značilo da su mnogi radovi s ovoga područja pionirski. Velik iskorak u tom smjeru svakako je knjiga *Hrvatski kao drugi i strani jezik* (2005) Zrinke Jelasko i njezinih sedmero suradnika (V. Blagus, M. Bošnjak, L. Cvikić, G. Hržica, I. Kusin, J. Novak Milić, N. Opačić), nastala kao ishod višegodišnjih teorijskih istraživanja i praktičnoga rada u nastavi hrvatskoga kao inog jezika. *Hrvatski kao drugi i strani jezik* u brojnim segmentima opravdava svoju namjenu te otvara novo, sve popularnije i potrebnije, poglavlje suvremene kroatistike. Dosad nije provedena poredbena analiza udžbenika za hrvatski i turski

¹ Eng. *Common European Framework of Reference for languages*, tur. *Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni*. Često i tur. *Avrupa Ortak Dil Ölçüt Çerçevesi*.

² Hrvatskim kao drugim i stranim jezikom najviše se bavi Zrinka Jelaska koja je autorica velikog broja knjiga i članaka o toj temi.

u poučavanju kao stranih jezika koja će biti provedena i opisana ovim radom. Prema tome, plan je dati tek okvir takvoj analizi s ciljem pobuđivanja daljnjeg interesa za tu temu, a sve radi uspješnijeg učenja i poučavanja turskog i hrvatskog jezika kao stranih. U radu ćemo usporednim iščitavanjem udžbenika za poučavanje hrvatskog kao stranog i udžbenika za poučavanje turskog kao stranog pokušati analizirati koliko oni (ne) odgovaraju opisnoj referentnoj razini prema *Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike*. Za analizu su odabrani udžbenici dviju krovnih institucija u poučavanju hrvatskog odnosno turskog kao stranih jezika, a to su udžbenici Croaticuma i TÖMER-a, najvažnijih institucija u Hrvatskoj odnosno Turskoj koje se bave poučavanjem svojih službenih jezika kao stranih. U planu je analizirati udžbenike prema lingvističkoj, pragmatičkoj i sociokulturnoj kompetenciji koje su sastavnice komunikacijske kompetencije i bez kojih nema realizacije komunikacijske namjere.

Prvi dio rada predstaviti će *Zajednički europski referentni okvir za jezike* te će biti opisane razine znanja jezika s posebnim naglaskom na razine A1 i A2. Prilikom analize gramatičke kompetencije usporedno će se prema poglavljima u turskom udžbeniku komentirati iste ili slične kategorije prema tome zauzimaju li dio gradiva u hrvatskom udžbeniku i na koji način. U analizi sociokulturne i pragmatičke kompetencije pristupit će se najprije svakom udžbeniku zasebno te će se izdvojiti teme koje obrađuju, a rezultati analize potom će biti uspoređeni. Budući da je jedna od namjera ovoga rada dati pogled na učenje i poučavanje turskog jezika iz perspektive strane turkologije, završni dio rada donosi kratke komentare na specifičnosti turskog jezika koje su u udžbeniku *Yeni HİTİT* mogle biti bolje uvrštene i uspješnije razrađene.

1. Zajednički europski referentni okvir za jezike: učenje, poučavanje, vrednovanje

*Zajednički europski referentni okvir za jezike*³, kraticom ZEROJ, zajednički je temelj za izradu nastavnih planova za učenje jezika, programskih smjernica, ispita, udžbenika i sl. u cijeloj Europi. *Okvir* je osmišljen zbog nekoliko zaključaka međuvladina simpozija o temi

³ Izvornik je izišao na engleskome 2001. godine u Strasbourgu. Na hrvatski je preveden četiri godine kasnije kao *Zajednički europski referentni okvir za jezike: učenje, poučavanje, vrednovanje* (2005) i objavljen u Zagrebu u nakladi Školske knjige. *Okvir* je na turski jezik preveden 2009. godine kao *Diller için Avrupa ortak başvuru metni: öğrenme, öğretme, değerlendirme* i tiskan uz potporu turskog Ministarstva obrazovanja (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı).

Transparentnost i koherentnost u učenju jezika u Europi: ciljevi, procjena, certificiranje koji je održan u Ruschlikonu u Švicarskoj 1991. godine. Utvrđeno je da je potrebno intenzivirati učenje i poučavanje jezika u zemljama članicama radi veće mobilnosti, učinkovitije međunarodne komunikacije uz poštovanje identiteta i kulturne različitosti, boljeg pristupa informacijama, intenzivnije osobne interakcije, poboljšanih uvjeta rada i dubljeg međusobnog razumijevanja. Bilo je jasno da je potreban čvrst temelj za međusobno priznavanje jezičnih kvalifikacija. Učenicima, nastavnicima, sastavljačima programa, ispitnim povjerenstvima i administrativnim tijelima u obrazovanju pri definiranju i usuglašavanju zajedničkih aktivnosti neophodan je zajednički okvir kako bi se olakšala suradnja među obrazovnim ustanovama. Učenje jezika, prema zaključcima simpozija, mora biti cjeloživotni proces koji treba poticati i koji treba biti olakšan u svim segmentima obrazovnog sustava (ZEROJ 2005: 5). Budući da se u Europi primjenjuju različiti obrazovni sustavi, cilj je ZEROJ-a standardizacija i homogenizacija poučavanja jezika s ciljem olakšavanja slobodnog kretanja ljudi u Europi te transparentnost nastave i nastavnih programa. Namijenjen je sastavljačima programa, nastavnicima, mentorima i ispitnim povjerenstvima kako bi poučavanju jezika pristupili koordinirano i homogeno (Nazalević Čučević, Cvitanušić Tvico 2012: 76). Prava uloga *Okvira* je u tome da potakne sve partnere da što jasnije i transparentnije uključe vlastita teorijska stajališta i postupke u praksi. Kako bi ispunio tu ulogu, „*Okvir* donosi parametre, kategorije, kriterije i ljestvice kojima se korisnici mogu poslužiti i koji ih eventualno mogu stimulirati na razmišljanje o širem rasponu opcija od onoga koji su dotad koristili ili na preispitivanje dotad neupitnih postavki tradicionalnog načina rada u svojoj sredini“ (ZEROJ 2005: 18).

Da bi bio funkcionalan, *Okvir* mora biti sveobuhvatan, transparentan i koherentan. Sveobuhvatnost se odnosi na nastojanje da se obuhvati što potpuniji raspon znanja, vještina⁴ i korištenja jezika kako bi svi korisnici mogli pomoću ZEROJ-a biti u stanju opisati svoje ciljeve i sl. Transparentan znači da informacije moraju biti jasno oblikovane i obrazložene, raspoložive i potpuno razumljive. Koherentan znači da u opisima nema unutarnjih kontradikcija i nelogičnosti (ZEROJ 2005: 7). Uz sveobuhvatnost, transparentnost i koherentnost vrlo je važno da ZEROJ bude fleksibilan i otvoren, odnosno da bude prilagodljiv za specifične situacije te da ga je moguće mijenjati, doradivati i prilagođavati.

⁴ Pojam *vještina* često se preklapa i prožima s pojmom *sposobnosti* iako oni ne znače isto. Jezične djelatnosti koje se razvijaju učenjem i uvježbavanjem prikladnije je nazivati *vještinama*, a one koje se više razvijaju spontanom usvajanjem bolje je nazivati *sposobnostima* (Jelaska i sur. 2005: 14).

U podjeli na stupnjeve *Okvir* predstavlja njih šest. Početnu podjelu stupnjeva čine tri glavna stupnja: A, B i C. Svaki od njih dijeli se dodatno na po dva stupnja, tj. razine. Nazivi razina generalno su sljedeći: pripremni stupanj (A1), temeljni stupanj (A2), prijelazni (B1), samostalni (B2), napredni (C1) i vrsni (C2) stupanj, a korisnici su temeljni (A), samostalni (B) i iskusni (C) korisnik (ZEROJ 2005: 23). Postojanje zajedničkih referentnih točaka osigurava transparentnost i koherentnost te ih se može koristiti kao temelj za daljnji razvoj i planiranje podučavanja. Svaki stupanj pretpostavlja stupnjeve ispod sebe. Na temelju opisanih zajedničkih referentnih stupnjeva oblikovana je i globalna ljestvica koja ukratko opisuje znanja i sposobnosti koje posjeduje govornik nekog jezika na određenom stupnju. Za ovaj su rad važne početne razine A1 i A2, stoga ćemo samo njih i predstaviti.

1.1. Opis referentnih razina do A2

Okvir naglašava da je potreban oprez kod klasificiranja i određivanja razina te da se one ne bi trebale uzimati strogo kao mjerna ljestvica „poput ravnala“ (ZEROJ 2005: 17). Treba imati na umu da je učenje jezika kontinuirani i individualni proces. Razlikuje se od korisnika do korisnika, tj. od učenika do učenika, ne postoje dvije osobe koje na jednak način usvajaju jezik i koje imaju potpuno iste kompetencije ili koje ih razvijaju na potpuno jednak način. Ističe se da je svaki pokušaj određivanja „stupnjeva“ zbog toga proizvoljan. Ipak, korisno je uspostaviti barem i okvirnu ljestvicu stupnjeva kako bi se segmentirao proces učenja iz praktičnih razloga (ZEROJ 2005: 17-18). Opis referentnih razina A1 i A2 dan je prema opisima *Zajedničkog europskog referentnog okvira za jezike*. Smatrali smo nužnim prije same usporedbe udžbenika navesti što sve i kako korisnik na razini A2 može reći, napisati i razumjeti. Ovo poglavlje smatramo neophodnim za razumijevanje analize odnosno poredbe turskih i hrvatskih udžbenika, a opisi razina preneseni su iz *Okvira* bez značajnijih promjena.

Prema **globalnoj tablici** zajedničkih referentnih stupnjeva, opis kompetencija korisnika na **razini A1** navodi da on može razumjeti i koristiti poznate svakodnevne izraze i vrlo jednostavne fraze koje se odnose na zadovoljavanje konkretnih potreba. Može predstaviti sebe i druge te postavljati i odgovarati na pitanja o sebi i drugima, npr. o tome gdje živi, o osobama koje poznaje i o stvarima koje posjeduje. Može voditi jednostavan razgovor uz uvjet da sugovornik govori polako i razgovijetno te da je spreman pomoći. Korisnik **razine A2** može razumjeti izolirane rečenice i često rabljene riječi iz područja od neposrednog osobnog interesa (npr.

jednostavne podatke o sebi i obitelji, informacije vezane za kupovanje, neposrednu okolinu, posao). Može komunicirati u jednostavnim i uobičajenim situacijama koje zahtijevaju jednostavnu i neposrednu razmjenu informacija o poznatim temama i aktivnostima, može jednostavno opisati aspekte svoga obrazovanja, neposrednu okolinu te sadržaje s područja zadovoljavanja neposrednih potreba (ZEROJ 2005: 24).

S obzirom na uporabu **govorenoga jezika** korisnik na **A1** razini koristi vrlo ograničen fond riječi i jednostavnih fraza vezanih za osobne podatke i konkretne situacije. Može samo djelomično točno koristiti mali broj jednostavnih gramatičkih struktura i rečeničnih oblika koje je prethodno naučio. Može koristiti vrlo kratke, izolirane, uglavnom unaprijed naučene fraze uz mnogo zastajkivanja zbog traženja prave riječi, izgovaranja manje poznatih riječi i za ispravljanje nesporazuma. Može postavljati pitanja o osobnim podacima i odgovarati na njih. Može voditi vrlo jednostavan razgovor, ali je komunikacija potpuno ovisna o ponavljanju, preformulaciji i ispravljanju nesporazuma. Koherentnost govorne produkcije na najnižoj je razini te govornik može povezati riječi ili grupe riječi vrlo jednostavnim linearnim veznicima poput „i“ ili „zatim“ (ZEROJ 2005: 29).⁵ Opseg govorenoga jezika korisnika na stupnju **A2** uključuje jednostavne rečenice i naučene fraze, grupe od nekoliko riječi te formule kako bi prenio ograničenu informaciju u jednostavnim svakodnevnim situacijama. Korisnik na toj razini može ispravno koristiti neke jednostavne strukture, ali još uvijek često pravi osnovne greške. Može se razumljivo izražavati vrlo kratkim izričajima premda su zastajkivanja, preformulacije i pogrešno započinjanje rečenice jako očiti. Može odgovarati na pitanja i reagirati na jednostavne izjave. Pokazuje da prati sve što se govori, ali rijetko dovoljno razumije da bi samostalno podržao razgovor. Riječi, sintagme i kraće rečenice može povezivati jednostavnim veznicima poput „i“, „ali“ i „jer“ (ZEROJ 2005: 29-30).

Prema tablici **ukupnog usmenog izražavanja**, korisnik na razini **A1** može proizvesti jednostavne, uglavnom izolirane izraze o ljudima i mjestima. Korisnik koji je na razini **A2** može jednostavno opisati ili predstaviti ljude, uvjete života i rada, svakodnevne aktivnosti, navesti što voli i što ne voli itd. a sve to kratkim nizom jednostavnih izraza i rečenica u obliku popisa (ZEROJ 2005: 59).

⁵ Prema: Zajednički referentni stupnjevi – globalna ljestvica: kvalitativni aspekti upotrebe govornog jezika (ZEROJ 2005: 29).

2. Dosadašnja istraživanja turskog kao drugog i stranog jezika

Posljednjih je nekoliko desetljeća istraživanje o ovladavanju inim (nematerinskim, drugim, stranim)⁶ jezikom u punom zamahu, posebice u radu europskih lingvista. Istraživanja procesa usvajanja drugoga jezika počela su pedesetih godina dvadesetoga stoljeća radi usavršavanja samih metoda poučavanja. U suvremenom se poučavanju ne koristi samo jedna metoda ili jedan pristup koji bi odgovarao svim polaznicima učenja stranoga jezika što je, vjerujemo, logično s obzirom na raznolikost kako polaznika tako i nastavnika stranih jezika. Ne postoji jedan najbolji pristup učenju stranog jezika koji bi odgovarao svima, već ih je najbolje kombinirati s obzirom na karakteristike učenika stranog jezika.

Najstarija istraživanja turskog kao stranog jezika u Europi datiraju još od kraja 15. stoljeća.⁷ Budući da turski nije indoeuropski jezik, većina riječi nije ni slična s onima u europskim jezicima, zbog čega svojom egzotičnošću budi znatiželju kod izvornih govornika europskih jezika već od druge polovice 15. stoljeća. Prvo značajnije razdoblje u poučavanju turskog jezika kao stranog u Europi počinje u 17. stoljeću. Ubrzanim širenjem Osmanskog Carstva i osvajanjem velikog dijela Staroga svijeta pojavila se potreba za uspostavom diplomatskih i

⁶ Termini *ini*, *drugi* i *strani* jezik često se pogrešno upotrebljavaju kao sinonimi. **Drugi** je jezik bilo koji novi jezik kojim osoba ovladava u zajednici gdje se njime služi. Drugim se jezikom smatrao jezik koji tko usvaja poslije materinskoga ili ga usvaja zajedno s materinskim, ali nakon usvojenih osnova materinskoga. Najopćenitije određenje drugoga jezika jest da je to bilo koji jezik drugačiji od prvoga naučenoga jezika (Jelaska i sur. 2005: 27-28). **Strani** jezik podrazumijeva jezik strane zemlje. On se uči u školi ili na tečajevima u zemlji u kojoj se njime ne služi. Prototipno se uči u neprirodnim okruženjima. Oni koji ga uče, u pravilu ga nemaju priliku često govoriti ili se uopće služiti njime u različitim okolnostima te ga čuju samo od neizvornih govornika, a izloženi su mu samo određeni broj sati na tjedan (Jelaska i sur. 2005: 29). Pojam **ini** jezik uvriježen je u hrvatskoj literaturi za bilo koji usvojeni jezik osim prvoga, nadređen je pojmovima *drugi* i *strani*.

⁷ Jedan od najstarijih europskih izvora o Turcima i turskom jeziku djelo je anonimnog njemačkog studenta iz Mühlbachera i njegovi zapisi iz 1481. godine, a vrlo značajan turkološki izvor predstavlja i hrvatski autor i turski zarobljenik Bartul Đurđević koji je 1544. godine objavio djelo *De afflictione tam captivorum quam etiam sub Turcae tributo viventium Christianorum* koje je doživjelo zapaženu recepciju publike. Prvim europskim turkologom smatra se Filippo Argenti sa svojim djelom *Regola del Parlare Turcho et vocabulario de nomi et verbi* objavljenim daleke 1533. godine. Godine 1611. Pietro Ferraguta napisao je prvu sustavnu gramatiku *Grammatica Turca* koja nije bila tiskana. Hieronymus Megiserus godine 1612. objavljuje *Institutiones Linguae Turcicae Libri quator*, gramatiku u četiri dijela (Göçer, Ali i Moğul, Selçuk. 2011, 805).

ekonomskih odnosa sa Zapadom. Pri tome su značajnu ulogu imali prevoditelji⁸ koji su time postali najbrojniji učenici turskoga jezika. U Osmanskom su Carstvu uživali privilegirani položaj u društvu zbog važnih zadataka i uloge u diplomatskim odnosima. Sredinom 16. stoljeća Mletačka je Republika slala dragomane u Istanbul kako bi naučili orijentalne jezike i radili kao prevoditelji. Po uzoru na njih i francuska i austrijska vlada organizirale su u Istanbulu škole za svoje dragomane (Yılmaz 2016: 77-79). Dubrovačka je Republika također slala mladiće u dobi između 15 i 20 godina u Istanbul radi usvajanja jezika. Oni su kasnije kao dragomani imali značajnu ulogu u diplomatskim pregovorima (Miović 2003: 109-110).

U Turskoj se 50-ih godina dvadesetog stoljeća podučavanje turskog jezika kao stranog počelo shvaćati ozbiljno i detaljnije istraživati. Predmet podučavanja turskog jezika tada je dobio neizmjernu važnost. Šezdesetih se godina izdaju mnogi udžbenici za učenje turskog kao stranog jezika zahvaljujući sve većoj međunarodnoj kulturnoj, političkoj i turističkoj važnosti Republike Turske (Korkmaz 2016: 1593). Kada je 1991. Ministarstvo obrazovanja Republike Turske pokrenulo je projekt učenja turskoga jezika, počelo je veliko zanimanje za tu granu lingvistike, a mnogi su mladi lingvisti radili kako bi stekli titulu magistra ili doktorirali na tom području (Göçer, Ali i Selçuk, Moğul 2011: 801-802).⁹ Na mnogim je sveučilištima u Turskoj organizirana diplomatska i poslijediplomska nastava turskog kao stranog jezika. U okviru Centara za podučavanje turskoga jezika TÖMER priređen je i objavljen set knjiga koje će se koristiti u poučavanju turskog kao stranog jezika. Također, set knjiga za učenje turskog jezika kao stranog objavila je i turska razvojna agencija TİKA¹⁰, a posljednjih godina važnim studijama o podučavanju turskoga jezika kao stranog kao i setom udžbenika pozornost privlači Institut Yunus Emre¹¹. Godine 2009. *Okvir* je preveden na turski i od tad počinje poprilično

⁸ U osmanskom jeziku koristila se riječ *tercüman*, na talijanskom *dragomanno* te *drogman* na francuskom.

⁹ Za popis najznačajnijih znanstvenih radova turskih lingvista na ovu temu vidi: Göçer, Ali, Selçuk, Moğul 2011: 802-805.

¹⁰ Turska razvojna agencija TİKA djeluje u 60 zemalja svijeta već preko 30 godina na pružanju humanitarne pomoći u svijetu i aktivni su na područjima odgoja i obrazovanja, zdravstva, tehnološkoga razvoja, građevine, sporta i dr. Ured Agencije u Hrvatskoj otvoren je u ožujku 2016. godine pri Veleposlanstvu Republike Turske u Zagrebu.

¹¹ Institut Yunus Emre javna je organizacija koja za cilj ima predstaviti Tursku, turski jezik, povijest, kulturu i umjetnost te o njima širiti informacije i približiti ih javnosti. Kulturna razmjena i suradnja između Turske i drugih zemalja njegova je glavna misija. Institut Yunus Emre s radom je započeo 2009. godine i otvorio više od 58 kulturnih centara u inozemstvu. Osim što organizira tečaj turskoga jezika u kulturnim centrima, Institut surađuje s obrazovnim institucijama u brojnim državama te podupire turkološke odsjeke i učenje turskoga jezika, prema: <https://zagreb.yee.org.tr/hr/content/institut-yunus-emre> [pregledano 22.5.2021].

zanimanje turskih lingvista za njegovo proučavanje i primjenu u učenju turskog kao drugog i stranog jezika jer je postalo jasno da je *Okvir* nužan kao sredstvo usklađivanja programa za učenje turskog kao stranog jezika te kao pomoć u osmišljavanju samih programa (Korkmaz 2016: 1602). Za turski jezik nije usklađen program učenja kao stranog te svaki sastavljač pojedinog programa ulaže trud i vrijeme koje bi moglo biti uštedeno (isto: 1611). Usklađenost programa na nacionalnoj razini doprinijela bi kvaliteti programa, a predavačima bi, uz uštedu vremena, dala i smjernice za rad, što bi u konačnici imalo pozitivan utjecaj na kvalitetu programa i posljedično na ishode kod učenika.

3. Croaticum i udžbenik *Hrvatski za početnike 1*

Croaticum – Centar za hrvatski kao drugi i strani jezik dio je Odsjeka za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Najstarija je i najveća ustanova na kojoj se poučava te znanstveno i stručno obrađuje hrvatski kao drugi i strani jezik. Osnovan je 1962. godine pod nazivom *Tečaj hrvatskoga jezika za strance*, a današnje je ime dobio 2007. godine.¹² Polaznici su Croaticuma inozemni studenti, potomci hrvatskih iseljenika i stranci koji žive u Hrvatskoj te su jezično, profesionalno, dobno i kulturno vrlo heterogena skupina. Croaticumovi nastavnici osim poučavanjem, bave se i znanstveno-istraživačkim i stručnim radom o hrvatskom jeziku kao drugom i stranom. Rezultate svojih istraživanja primjenjuju za unapređenje nastave i poboljšanje metoda poučavanja. Svojim radom uvelike pridonose širenju kulture hrvatskoga jezika među govornicima kojima on nije materinski. Kao rezultat rada izrađeni su i objavljeni brojni priručnici namijenjeni polaznicima jezičnih programa koje Croaticum organizira, a među kojima vrijedi istaknuti seriju udžbenika i vježbenica za razine A1, A2, B1, B2 i C1 (Blaguš Bartolec 2018: 34).

Croaticumov *Hrvatski za početnike 1* primarno je usmjeren na proces ovladavanja hrvatskim kao inim jezikom, tj. na rad s onima koji hrvatski istovremeno uče i usvajaju tijekom boravka u Hrvatskoj. U tekstovima i zadacima kombinira komunikacijski i gramatički pristup. Usmjeren je na učenje jezika kao drugog i stranog kroz komunikaciju u svakodnevnim situacijama te postupno uvodi gramatička objašnjenja (Nazalević Čučević, Cvitanušić Tvico 2012: 77). Govorni se činovi obrađuju po tematskim skupinama jer olakšavaju usvajanje određenih fraza

¹² Prema: https://croaticum.ffzg.unizg.hr/?page_id=32&lang=hr [pregledano 23. ožujka 2021].

te omogućuju učenicima komunikaciju u okviru određenih situacija. Svi su materijali izrađeni prema ZEROJ-u.¹³ U ovom se radu analizira udžbenik *Hrvatski za početnike 1*. Nastao je na temelju dugogodišnjeg iskustva poučavanja hrvatskoga kao inoga jezika na Croaticumu. Udžbenik i rječnik (A1 i A2) namijenjeni su poučavanju i uvježbavanju na razinama A1 i A2 prema ZEROJ-u. Podijeljen je u dvadeset lekcija s dijalozima i tekstovima, zadacima za razumijevanje, konverzacijskim vježbama, gramatičkim objašnjenjima i vježbama, kulturološkim informacijama itd. Udžbenik *Hrvatski za početnike 1* prvi je put objavljen 2006., a najnovije izdanje objavljeno je 2018. godine. U prvome dijelu udžbenika govorni činovi funkcioniraju na razini rečenice ili kraćeg dijaloga. Naglasak je na učenju osnovnih gramatičkih struktura te na jezičnoj točnosti. U nastavku se sve češće pojavljuju jezični varijeteti, a govorni je čin kontekstualiziran (Nazalević Čučević i Cvitanušić Tvico 2012: 77). Udžbenik *Hrvatski za početnike 1* na kraju donosi rječnik s 2859 natuknica i popis najčešćih etnika kao i njihove pridjevske izvedenice (npr. *Afrika, Afrikanac, Afrikanka, afrički, a, o*). Rječnik obuhvaća sve riječi koje se pojavljuju u tekstovima knjige za intenzivnu sveučilišnu nastavu od 280 sati po semestru (Blaguš Bartolec 2018: 38). Preveden je na njemački, engleski i španjolski jezik. Uz određene natuknice donosi i gramatička obilježja od kojih su označena sljedeća: nepostojano a, rod, nastavak za množinu, a naznačene su specifične riječi poput *singularia* ili *pluralia tantum*. Pridjevi su navedeni u svim trima rodovima, a ostale vrste riječi imaju samo gramatičku oznaku. Glagolski se vid donosi zasebno jer se zbog svoje zahtjevnosti ne uči na početnome stupnju. Rječnik donosi i kolokacije i ustaljene izraze (npr. *donje rublje, imati pravo* itd.), frazeme i poslovice (*U strahu su velike oči.*), pozdrave, izraze žaljenja i usklike.

3.1. Sadržaj udžbenika *Hrvatski za početnike 1*

Naslovi poglavlja u udžbeniku *Hrvatski za početnike 1* su sljedeći:

Upoznajmo Hrvatsku i hrvatski jezik!

1. Dobro došli!
2. Ljudi – zanimanja, nacionalnosti
3. Naši poznanici, prijatelji i obitelj
4. Karakteristike stvari i ljudi
5. Informacije o Hrvatskoj i Hrvatima
6. Znam, hoću, mogu

7. Hajdemo!
8. Dobar tek!
9. Odišlo (ne) čini čovjeka
10. Gdje živimo?
11. Gdje ste bili?
12. Planiramo putovanja i izlete
13. Male stvari koje život znače

¹³ Popis objavljenih udžbenika i vježbenica vidi: [Udžbenici i vježbenice – Croaticum \(unizg.hr\)](#) [pregledano 23. ožujka 2021].

14. Školovanje, posao, svakodnevnica
15. Putujemo zajedno
16. Zajedno u Hrvatskoj
17. Brojimo novac, sate, dane, godine...

18. Zdravlje i sport
19. Volim te!
20. Ovo nije zbogom

4. TÖMER i udžbenik *Yeni HİTİT*

Dvije najveće i najvažnije organizacije u poučavanju turskoga kao stranog jezika su TÖMER i Yunus Emre. Centar za učenje stranih jezika TÖMER osnovan je 1984. godine na Sveučilištu u Ankari kao odsjek za učenje turskog kao stranog jezika. Po uzoru na vodeće svjetske jezične i kulturne centre kao što je Goetheov institut, preoblikovan je u centar za učenje stranih jezika. Tih je godina (1980-ih) TÖMER bio prva i jedina institucija za učenje turskog jezika kao stranog. Godine 2011. promijenio je puni naziv u *Centar za učenje i primjenu turskoga i stranih jezika*. U akademskoj godini 1989/90. započelo je podučavanje engleskog, francuskog i njemačkog jezika. Od 1989. godine TÖMER je na listu jezika dodao još španjolski, portugalski, talijanski, ruski, japanski, suvremeni grčki, nizozemski, bugarski, bosanski, srpski, hrvatski, kineski, arapski, poljski, korejski, perzijski i osmanski turski jezik.¹⁴

TÖMER danas broji jedanaest podružnica u sedam gradova u Turskoj. Zadaća mu je poučavanje turskog i drugih stranih jezika, pružanje privatnih i javnih tečajeva, provođenje testova procjene znanja jezika, uvođenje inovacija u nastavu jezika provođenjem znanstvenih istraživanja na tom polju, dijeljenje dostignuća s akademskim krugom u podučavanju stranih jezika organiziranjem znanstvenih simpozija, promoviranje stranih jezika kroz društvene i kulturne aktivnosti te udruživanje radnih skupina za razvoj nastavnog materijala za poučavanje stranih jezika.¹⁵

TÖMER je na temelju dvadesetogodišnjeg iskustva u poučavanju turskog jezika kao stranog izdao inovativnu seriju udžbenika za učenje turskog kao stranog jezika *Yeni HİTİT*.¹⁶ Udžbenici se sastoje od po dvanaest poglavlja od kojih je većina podijeljena u tri manja potpoglavlja.

¹⁴ Prema: Ankara Üniversitesi Türkçe ve Yabancı Dil Uygulama ve Araştırma Merkezi (TÖMER) - TÜRKÇE ÖĞRETİMİ, YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ (turkceogretimi.com) [pregledano 22.6.2021].

¹⁵ Prema: <http://bbs.ankara.edu.tr/bolognabilgi.aspx?menuno=35> [pregledano 23. lipnja 2021].

¹⁶ Udžbenik za učenje turskog kao drugog i stranog jezika *Yeni HİTİT* pripremljen je kao nova, sa ZEROJ-em usklađena, verzija udžbenika *HİTİT* koji se koristio tijekom sedam godina prije njega. Usporedbu dvaju udžbenika vidi u: Ünlü 2015: 137-150.

Poglavlja sadrže tekstove prikladne pripadajućim razinama, a od aktivnosti koje se vježbaju, tu su slušanje, čitanje, usmeno i pisano izražavanje i razgovor. Kod uvođenja nove gramatičke pojave ista je objašnjena u tablici koja korisnicima pruža strukturirani prikaz paradigme i uvid u njezino funkcioniranje u rečenici. Velika se pozornost na kraju svake cjeline daje razgovoru s ciljem vježbe naučenog konkretnom upotrebom. Na kraju udžbenika nalazi se sažetak gramatike (*Dilbilgisi Desteği*) o strukturama sadržanim u gramatičkim tablicama u svakoj cjelini kojoj je cilj korisnicima dati odgovore na neka od mogućih pitanja o strukturi i funkcioniranju turskoga jezika.¹⁷ Nakon gramatičkog dodatka nalazi se kratki tursko-engleski rječnik gramatičkih pojmova korištenih u udžbeniku. Na samom kraju je tablica samoprocjene prenesena iz ZEROJ-a.¹⁸ Tablica je podijeljena tako da je prvih 6 poglavlja svrstano u prvu grupu znanja koja pripadaju razini A1, a drugih 6 kao znanja koja opisuju razinu A2 prema ZEROJ-u. Serija udžbenika *Yeni HİTİT* pripremljena je prema zahtjevima ZEROJ-a što je navedeno u njegovu predgovoru.

4.1. Sadržaj udžbenika *Yeni HİTİT*

Naslovi poglavlja u udžbeniku *Yeni HİTİT* su sljedeći:

1. Merhaba (Pozdrav)	4. Zaman geçiyor (Vrijeme prolazi)
1.1. Tanışma (Upoznavanje)	4.1. Ne Zaman Ne Oldu? (Kad se što dogodilo?)
1.2. Ne? Kim? Neresi? (Što? Tko? Gdje?)	4.2. Düünden Bugüne (Od jučer do danas)
1.3. Ne Var? Ne Yok? (Što ima?)	4.3. Anılar (Uspomene)
2. Günlük hayat (Svakodnevni život)	5. Afiyet olsun (Dobar tek)
2.1. Ne Yapıyorsunuz? (Što radite?)	5.1. Ne Yiyelim? (Što bismo jeli?)
2.2. Nereden Nereye? (Odakle kamo?)	5.2. Ne Alırsınız? (Što ćete uzeti/naručiti?)
2.3. Saatler (Sati)	5.3. Dünya Mutfakları (Svjetske kuhinje)
3. Yakın çevremiz (Naša bliža okolina)	6. Bürokrasi her yerde (Birokracija posvuda)
3.1. Ailem ve Arkadaşlarım (Moja obitelj i prijatelji)	6.1. Sayın Yetkili (Poštovani)
3.2. Evimiz ve Semtimiz (Naša kuća i četvrt)	6.2. Başımız Dertte (U nevolji smo)
3.3. Şehirler (Gradovi)	6.3. Yardım İstiyorum (Želim pomoć)

¹⁷ Prema: <http://tomer.ankara.edu.tr/HİTİT-seti/> [pregled 23. lipnja 2021.].

¹⁸ Riječ je o tablici samoprocjene prema globalnoj tablici čiji se sažeti sadržaj nalazi u poglavlju § 1.1. ovoga rada.

7. Gelecek de bir gün gelecek (I budućnost će jednom doći) 7.1. Planınız Ne? (Koji je vaš plan?) 7.2. Neler Olacak? (Şto će sve biti?) 7.3. Böyle mi Olacaktı? (Je li tako trebalo biti?) 8. Rivayet odur ki... (Priča se...) 8.1. Bir Zamanlar (Nekada davno) 8.2. Öyle miymiş? (Je li tako bilo?) 8.3. Ne Olmuştur? (Şto je bilo?)	9. Farkli dünyalar (Različiti svjetovi) 9.1. Çok Kültürlü Bir Dünya (Multikulturalan svijet) 9.2. Erkekler Mars'tan, Kadınlar Venüs'ten (Muşkarci su s Marsa, a žene s Venere) 9.3. Farklı Zamanlar (Drugačija vremena) 10. Medya (Mediji) 11. Sağlıklı bir yaşam (Zdrav život) 12. Yolculuk (Putovanje)

5. Usporedba Croaticumovog i TÖMER-ovog udžbenika

Prije prelaska na analizu udžbenika i njihovu usporedbu, potrebno je kratko objasniti za koje smo se kompetencije i zašto u analizi odlučili. Mnoge ljudske kompetencije su na neki način uključene u proces komunikacije te se mogu smatrati aspektima komunikacijske kompetencije. Tijekom učenja stranog jezika učenik usvaja i razvija različite kompetencije od kojih svaka na određeni način pridonosi razvoju sposobnosti komunikacije na stranom jeziku. Da bi se upustili u komunikaciju tj. realizirali svoje komunikacijske namjere, učenici aktiviraju opće kompetencije i komunikacijsku kompetenciju. Opće kompetencije obuhvaćaju nejezična znanja, vještine i temeljne životne sposobnosti. Ukupno znanje svakoga pojedinca utječe i na njegovo učenje jezika. U opće kompetencije tako ubrajamo deklarativno i uporabno znanje te egzistencijalnu sposobnost (Jelaska i sur. 2005: 20-21). Opće se kompetencije¹⁹ koriste za bilo koju aktivnost, uključuju i jezične kompetencije, a komunikacijske jezične kompetencije su „one koje osobi omogućuju da djeluje koristeći specifično lingvistička sredstva“. Komunikacijska kompetencija sastoji se od nekoliko sastavnica: lingvističke (jezične), sociolingvističke i pragmatičke kompetencije (ZEROJ 2005: 111). U nastavku teksta donosi se kratki teorijski dio o lingvističkoj, pragmatičkoj i sociokulturnoj kompetenciji te analiza

¹⁹ U opće se kompetencije pojedinca ubrajaju: deklarativno znanje, vještine i umijeća, egzistencijalna kompetencija te sposobnost učenja (ZEROJ 2005: 11-12).

njihove realizacije u analiziranim udžbenicima. Kako je navedeno i u uvodnom poglavlju rada, pri analizi i usporedbi udžbenika orijentir nam predstavlja podjela na poglavlja u turskom udžbeniku s obzirom na to da smo ponajprije htjeli predstaviti turski udžbenik pomoću znanja o turskom jeziku i kulturi stečenog na studiju turkologije u Zagrebu. K tome, prvotna namjera ovoga rada jest prikazati razlike turskoga udžbenika u odnosu na udžbenik *Hrvatski za početnike 1* u okvirima koje zadaje ZEROJ.

5.1. Jezična ili lingvistička kompetencija

Lingvistička kompetencija uključuje znanja i vještine koji se tiču jezika kao sustava, bez obzira na sociološku i pragmatičku funkciju njegove realizacije. Ova sastavnica nije povezana samo s deklarativnim znanjem jezika, tj. širinom i točnošću leksika te poznavanjem gramatičkih pravila, već uključuje i kognitivno organiziranje i način na koji je to znanje pohranjeno te mogućnost priziva, tj. način pristupa znanju i njegove aktivacije (ZEROJ 2005: 13). *Okvir* unutar jezične ili lingvističke kompetencije obrađuje leksičku, gramatičku, semantičku, fonološku, ortografsku, ortoepsku. U nastavku ćemo se kratko posvetiti leksičkoj i gramatičkoj kompetenciji kao sastavnicama jezične kompetencije.

Gramatička kompetencija obuhvaća poznavanje i sposobnost korištenja gramatičkih pravila nekog jezika. Gramatička kompetencija podrazumijeva razumijevanje i izražavanje značenja proizvodnjom i prepoznavanjem ispravnih (onih koje su u skladu s gramatičkim pravilima) fraza i rečenica. Opis gramatičkih sustava obuhvaća definiranje i opis gramatičkih elemenata, kategorija, promjena vrsta riječi, struktura, pretvorbi, odnosa. Učenik stranog jezika na razini **A1** pokazuje ograničeno vladanje jednostavnim gramatičkim rečenicama koje su uglavnom memorizirane. Na razini **A2**, učenik neke jednostavne strukture može koristiti ispravno, često još pravi osnovne pogreške, ali je uglavnom jasno što želi reći (ZEROJ 2005: 116-117).

Leksička se kompetencija tiče poznavanja i sposobnosti korištenja leksika nekog jezika, a sastoji se od leksičkih i gramatičkih elemenata. Leksički elementi uključuju riječi koje imaju svoje značenje (gotove izraze i pojedinačne riječi). Gramatički elementi pripadaju riječima zatvorenog tipa, tu se ubrajaju riječi koje nemaju puno značenje, ali imaju ulogu uspostavljanja odnosa među punoznačnim (leksičkim) riječima (ZEROJ 2005: 113-114). Prema ZEROJ-u opseg leksika kojim raspolažu učenici na razini **A1** vrlo je ograničen te je vezan za neke konkretne situacije dok je opseg leksika kojim raspolažu učenici na razini **A2** dovoljan za

osnovne komunikacijske potrebe i zadovoljenje onih životnih te za obavljanje svakodnevnih transakcija u poznatim situacijama (ZEROJ 2005: 115).

5.1.1. Usporedba lingvističke kompetencije u udžbenicima

Jezični sadržaj turskog udžbenika donosimo prema sadržaju koji se nalazi na početku samog udžbenika uz prijevod na hrvatski, osim uvodnog poglavlja koje se u sadržaju posebno ne navodi.²⁰ Gramatička pojava koja je uvedena u pojedinom poglavlju uspoređena je u sljedećem odlomku s načinom na koji je objašnjena u hrvatskom udžbeniku. Prije početka analize potrebno je također napomenuti da su turski i hrvatski nesrodni i tipološki različiti jezici pa se i ne može očekivati da će uvođenje gramatičkih cjelina biti provedeno paralelno. Stoga se ovom poredbom prije svega nastojalo predočiti tijek učenja odnosno poučavanja, s naglaskom na udžbenik turskog jezika.

0. Uvodno

Uvodno poglavlje donosi abecedu, nazive mjeseca u godini, dana u tjednu i godišnjih doba, brojeve do milijarde te nastavak za množinu. Hrvatski udžbenik u uvodnom poglavlju donosi osnovne informacije o Hrvatskoj (zastava, broj stanovnika...), abecedu, brojeve do deset, brojeve hitnih službi te predstavljanje.

1. Merhaba (Pozdrav)

- Koşaç tümcesi (haber kipi) – *Imenska rečenica (izjavni oblik)*
- Sıralama -(İ)ncİ – *Redni brojevi: -(İ)ncİ*
- Koşaç tümcesi (haber kipi devam) -(y)İm, -sİn, -, -(y)İz, -sİnİz, - (İEr) – *Imenska rečenica (izjavni oblik, nastavak): -(y)İm, -sİn, -, -(y)İz, -sİnİz, - (İEr)*
- Varoluş tümcesi (haber kipi) var, yok - *Predikativi var i yok (ima/ postoji, nema/ ne postoji)*

Kao ekvivalent pomoćnom glagolu koji je obrađen u ovom poglavlju, hrvatski udžbenik uvodi paradigmu pomoćnog glagola *biti*. Dok se u turskom udžbeniku učenje rednih brojeva nalazi već u ovom poglavlju, u hrvatskom udžbeniku redni su brojevi sastavni dio sedamnaestog poglavlja. U prvom se poglavlju obrađuju i predikativi *var* i *yok*. Tim se predikativima izražava

²⁰ Kod prijevoda turske lingvističke terminologije na hrvatski korištena je *Gramatika suvremenoga turskog jezika* (Čaušević 1996), studija *Turski i hrvatski u usporedbi i kontrastiranju* (Čaušević i Kerovec 2021) te udžbenik *Učim turski A1, A2* (Kardaş i sur. 2019).

posjedovanje i postojanje čega te se najčešće prevode hrvatskim glagolima „imati“, „nalaziti se“, „postojati“ i sl. Imajući na umu da se uz značenje predikativa *var* i *yok* jedni od temeljnih glagola u turskom jeziku i da se uz njihovo značenje logički veže upotreba lokativa, postavlja se pitanje ne bi li bilo bolje i logičnije lokativ uvesti na početku, svakako prije uvođenja spomenutih predikativa. Nastavak za lokativ kao gramatička je pojava obrađen tek u trećem dijelu prvoga poglavlja (1.3, str 17.) kad je u tablici spomenut tek kao nastavak bez detaljnijeg objašnjenja. Nastavak za lokativ ponovno je spomenut u drugom dijelu drugoga potpoglavlja (2.2, str. 25.) u tablici zajedno s nastavcima za dativ i ablativ.

2. Günlük hayat (Svakodnevni život)

- Şimdiki zaman (genel) -(İ)yor – *Prezent na -(İ)yor (općenito)*
- Durum (yönelme, kalma, çıkma) -(y)E, -DE, -DEn – *Padeži (dativ, lokativ, ablativ): -(y)E, -DE, -DEn*
- Ulaçlar -DİktEn sonra, -mEdEn önce – *Kvazigerundi: -DİktEn sonra (nakon što), -mEdEn önce (prije nego što)*
- İlgeçler -(y)E kadar, -DEn önce, -DEn sonra – *Postpozicije: -(y)E kadar (do), -DEn önce (prije), -DEn sonra (nakon)*

U udžbeniku *Hrvatski za početnike 1* prezent glagola donosi se od prvog do desetog poglavlja, zatim u trinaestom poglavlju prezent glagola *slati* i *pisati*. Sva navedena poglavlja obrađuju prezent glagola različitih vrsta i razreda (prezent glagola na *-ati*, *-irati*, *-iti*, *-jeti*, *-ovati*, *-evati*, *-ivati*) ili posebno donose konjugacijsku paradigmu nekih od najčešće korištenih glagola (npr. prezent glagola *biti*, *imati* i *nemati*, *ići*, *jesti* i *piti*, *slati* i *pisati*) te paradigmu prezenta modalnih glagola (*morati*, *smjeti*, *htjeti*, *moći*).²¹ U okviru ovoga poglavlja uvedeni su i nastavci za izražavanje smjera kretanja, nalaženja u nekom prostoru te izlazak, odvajanje iz određenog prostora. Te bismo nastavke značenjski mogli usporediti s turskim nastavcima za dativ, lokativ i ablativ. Međutim, u turskom gramatičkom nazivlju takvi nazivi za padeže nisu ustaljeni. To ne znači da je turski pristup obradi padeža nedostatan ili teži za usvojiti, nego samo znači da turski udžbenik na tom polju ima drugačiji, upravo obrnuti pristup. Hrvatski udžbenik u prvih deset poglavlja donosi nastavke za nominativ i akuzativ, ostali padežni nastavci obrađeni su u

²¹ Prezent povratnih glagola u udžbeniku *Hrvatski za početnike 1* u zasebnom je, petnaestom, poglavlju zajedno s perfektom i futurom povratnih glagola.

poglavljima koja slijede i to postupno prema rodu imenica i njihovu završetku.²² Najprije su dani nastavci, zatim se uvode njihova značenja i pravilna upotreba. Turski udžbenik, za razliku od takvog pristupa, u ovom poglavlju najprije postavlja neki „orijentir“ te nastavke uvodi kako bi se izrazio smjer kretanja prema njemu, nalaženje u njemu ili izlazak iz tog orijentira.²³

3. Yakın çevremiz (Naša bliža okolina)

- İyelik -(İ)m, -(İ)n, -(s)İ, -(İ)miz, -(İ)n İz, (İEr/s)İ – *Posvojnost*: -(İ)m, -(İ)n, -(s)İ, -(İ)miz, -(İ)nİz, (İEr/s)İ
- Ad tamlaması (belirtili) AD-(n)İn AD-(İEr/s)İ – *Prva genitivna veza*: IMENICA-(n)İn IMENICA-(İEr/s)İ
- Ad tamlaması (belirtisiz) AD AD-(s)İ – *Druga genitivna veza*: IMENICA IMENICA-(s)İ
- Ad tamlaması (zincirleme) AD(-(n)İn) AD(l-er/s)İ(nin) AD-(İEr/s)İ – *Lančana genitivna veza*: IMENICA(-(n)İn) IMENICA(l-er/s)İ(nin) IMENICA-(İEr/s)İ

Treće je poglavlje turskoga udžbenika posvećeno izricanju posvojnosti. Posvojnost se, kao i veliki broj drugih gramatičkih kategorija, u turskom jeziku izražava morfološki te se u ovom poglavlju donose posvojni nastavci. Posvojnost se u hrvatskom udžbeniku uvodi u trećem poglavlju obradom posvojnih zamjenica čija je paradigma navedena prema različitom rodu i broju. Posvojnost se u turskom izražava i sintaktički i to upotrebom genitivne veze.²⁴ Semantički slična pojava genitivnoj vezi u hrvatskoj je posvojni genitiv koji u hrvatskom udžbeniku zauzima nekoliko redaka šesnaestoga poglavlja.²⁵ U ovome se poglavlju turskoga udžbenika obrađuju dvije vrste genitivne veze; prva (*belirtili*) i druga (*belirtisiz*). Prvom genitivnom vezom izražava se doslovno posjedovanje, tj. konkretno pripadanje nekome ili nečemu. Za razliku od prve genitivne veze, drugom se izražava kategorijalno značenje (Čaušević 1996: 115). Ono se u hrvatskom prevodi atributnim sintagmama čiji je podređeni član odnosni pridjev, nesročni atribut u genitivu, nesročni prijedložni atribut, nesročni atribut u instrumentalu ili prilog (Čaušević i Kerovec 2021: 229). Udžbenik *Yeni HİTİT* 1. i 2. genitivnu vezu uvodi u istom poglavlju, na istoj stranici, i to u tablicama koje su odmah jedna do druge.

²² Hrvatskom jeziku, za razliku od turskog, takav je pristup ipak na neki način nužan s obzirom na niz nastavaka i iznimaka u deklinaciji riječi različita gramatičkoga roda (koji u turskom jeziku ne postoji) i razliku u deklinaciji različitih imenskih riječi.

²³ Specifičnosti padežnoga značenja u hrvatskom jeziku i različite lingvističke i kognitivističke pristupe obradi istoga mogu se vidjeti u *Kognitivnoj gramatici hrvatskoga jezika* (Belaj i Tanacković Faletar 2014).

²⁴ Ova gramatička veza dviju imenica služi za izražavanje posvojnosti, njezin je drugi član zapravo ono što je u hrvatskom jeziku imenski atribut. Postoje prva, druga i treća genitivna veza (više vidi: Čaušević 1996).

²⁵ Više o upotrebi genitiva u značenju posvojnosti vidi: Belaj i Tanacković Faletar 2014: 275-282.

Budući da su ovo dvije različite gramatičke strukture koje se razlikuju u tvorbi, značenju i upotrebi, rezultat njihove usvojenosti mogao bi biti nedostatan i problematičan s obzirom na to da njihova razlika nakon uvodnih tablica nije dodatno pojašnjena, već se prelazi na vježbu i primjenu u zadacima.

4. Zaman geçiyor (Vrijeme prolazi)

- Geçmiş zaman (belirtili) -Dİ – *Perfekt na -Dİ*
- Koşaç tümcesi (hikaye kipi) -(y)dİ (<i>i</i>-di) – *Perfekt glagola biti: -(y)dİ*
- Şimdiki zaman (hikaye kipi) -(İ)yordu (<i>İ</i>yor i-di) – *Imperfekt na -(İ)yordu*
- Ulaçlar -(y)ken (<i>i</i>-ken) – *Gerundi na -(y)ken*
- Bağlaçlar/İlgeçler ile (><i>y</i>)İE – *Veznici/ postpozicije: ile (s/sa)*

Prošlo je glagolsko vrijeme (perfekt) u hrvatskom udžbeniku *Hrvatski za početnike 1* uvedeno u jedanaestom poglavlju. Kao što je navedeno, prethodna su poglavlja posvećena prezentu glagola određenih vrsta i razreda. Perfekt glagola u hrvatskom se udžbeniku donosi postupno kao i prezent, poglavlje po poglavlje obrađuju se perfekt glagola na *-ati*, *-iti* i *-jeti*, perfekt glagola *ıcı*, *reći* i *moći*. Ovo poglavlje turskoga udžbenika uvodi i imperfekt na *(-i)yordu*. Značenje koje se njime izriče (prošlo nesvršeno vrijeme, radnja koja je trajala u prošlosti) u hrvatskom se udžbeniku početnog stupnja ne obrađuje.²⁶ Značenje gerunda na *-(i)ken* kojim se izriče istovremenost s radnjom izraženom korelativnim predikatom, a u hrvatskom se jeziku prevodi zavisnosloženom vremenskom rečenicom (Čaušević 1996: 390-393) također nije dotaknuto u analiziranom hrvatskom udžbeniku. Prijedlog *s/sa* u hrvatskom će udžbeniku biti obrađen u petnaestom poglavlju.

5. Afiyet olsun (Dobar tek)

- Emir kipi -sin, -(y)İn(İz), -sİn(İEr) – *Imperativ: -sin, -(y)İn(İz), -sİn(İEr)*
- İstek kipi -(y)E – *Optativ: -(y)E*
- Sıfatlaştırma -li, -siz – *Adjektivizacija: -li, -siz*
- Karşılaştırma -DEn daha – *Komparacija: -DEn daha*
- Üstünlük en – *Superlativ: en (naj)*

²⁶ Kategorija glagolskoga vida smatra se jednom od najtežih za usvojiti strancima koji uče hrvatski kao strani jezik. U radovima koji se bave metodama poučavanja hrvatskoga jezika kao stranog glagolski je vid zanemarena tema te mu je i u udžbenicima posvećeno premalo prostora. Na početnim je stupnjevima ta kategorija uglavnom netaknuta (Cvikić i Jelaska 2007: 196-197).

Zapovjedni način (imperativ) koji je temom petog poglavlja u turskom udžbeniku, u hrvatskom se uvodi u posljednjem, dvadesetom, i to samo za glagole koji završavaju na *-iti* i *-ati*. Optativ nije obrađen posebno, a optativni oblik „Živjeli!“ spominje se jedino u prvom poglavlju kod navođenja pozdrava i kratkih svakodnevnih izraza. Turski pridjevi nastali dodavanjem nastavaka *-li* i *-siz* u hrvatskom se prevode prijedložnim izrazom s nečim ili bez nečega (npr. *şekerli, şekersiz* – „sa šećerom“, „bez šećera“) o čemu u analiziranom hrvatskom udžbeniku nema govora. Komparativ/uspoređivanje i superlativ u hrvatskom udžbeniku početnoga stupnja također nisu obrađeni.

6. Bürokrasi her yerde (Birokracija posvuda)

- Durum (berlirtme) $-(y)İ$ – *Padež (akuzativ): -(y)İ*
- Şimdiki zaman (resmi) $-mEktE$ – *Durativna forma na -mEktE*
- İlgi eki $-ki$ – *Atributni nastavak -ki*
- Bağlaçlar de/da – *Čestica da*

Na početku šestoga poglavlja obrađen je nastavak za akuzativ. Kako u turskom jeziku (slično kao i u engleskom) postoji razlika između spominjanja nekog objekta prvi put i objekta koji je poznat sudionicima razgovora otprije, nastavak $-(y)i$ dodaje se kad je entitet poznat govorniku i sugovorniku. Objekt u apsolutnom padežu (bez nastavka $-(y)i$ ili s nultim nastavkom) signalizira neodređenost entiteta koji se uvodi u pripovijedanje (isto: 93-96). U poglavlju se nalazi samo jedan zadatak s ciljem usvajanja razlike između određenog i neodređenog objekta. Durativ $-mAktA$ uvodi se također u šestom poglavlju. Njime se izražava tekuća radnja produžena trajanja ili dinamična radnja koja se ponavlja (Čaušević i Kerovec 2021: 19). Ova se forma zbog toga često rabi u kontekstu službene korespondencije što je i naglašeno u udžbeniku, a u hrvatskom se jeziku prevodi nesvršenim glagolima u prezentu. Atributni sufiks $-ki$ može se dodati i na imenske riječi u kosim padežima, služi za izricanje atributa koji se u hrvatskom jeziku izražavaju prijedložnim izrazima ili čak cijelom atributnom zavisnosloženom rečenicom. Izražavanje na toj razini u hrvatskom udžbeniku početne razine nije ni dotaknuto. Intenzifikatorska čestica da u hrvatskom se jeziku prevodi kao „i“, „također“, „također i“, a ta se značenja u hrvatskom udžbeniku zasebno ne opisuju.

7. Gelecek de bir gün gelecek (I budućnost će jednom doći)

- Gelecek zaman $-(y)EcEk$ – *Futur na -(y)EcEk*
- Koşaç tümcesi (gelecek zaman) olacak – *Futur glagola biti*
- İlgeçler gibi, kadar – *Postpozicije gibi (kao, poput), kadar (koliko, kao)*
- Gelecek zaman (hikaye kipi) $-(y)EcEktİ$ ($< -(y)EcEk$ – idi) – *Futur perfekta: -(y)EcEktİ*

- Eşitlik -ce – *Relativ-ekvativ: -ce*
- Görelik -(y)E göre – *Relativna postpozicija: -(y)E göre*

Buduće vrijeme (futura) obrađeno u ovom poglavlju u hrvatskom se udžbeniku uvodi u dvanaestom poglavlju (futura 1) te zasebno u četrnaestom futuru povratnih glagola. Značenje uvedenih postpozicija *gibi* i *kadar* u hrvatskom se jeziku prevodi usporednim veznicima „kao“ i „koliko“ kojih također nema u hrvatskom udžbeniku početne razine. Nastavkom *-(y)EcEktİ* izriče se futuru perfekta kojim se izriče namjera, potreba ili pretpostavka (Čaušević 1996: 276-277). Ova se, u turskom morfološka, gramatička konstrukcija u hrvatskom jeziku prevodi perifrazno. Još je jedna kategorija, koja se u turskom izriče morfološki, izvan razine koja je obuhvaćena hrvatskim udžbenikom. Riječ je o nastavku *-cA* za tvorbu relativ-ekvativa kojim se izriče relacija između dvaju pojmova koji se uspoređuju, a na hrvatski se prevodi na više načina; prijedlogom „po“, prijedložnim izrazom „s obzirom na“, „u skladu s“, „u pogledu“ itd. (Čaušević 1996: 102). Značenjski bliska je i konstrukcija *-A göre* kojom se također izražava nečije mišljenje ili stav.

8. Rivayet odur ki... (Priča se...)

- Geçmiş zaman (belirsiz) -mİş – *Perfekt na -mİş*
- Koşaç tümcesi (rivayet kipi) -(y)mİş (< i-mİş) – *Evidencijal glagola biti*
- Şimdiki zaman (rivayet kipi) -(İ)yormuş (< (İ)yor i-mİş) – *Evidencijal prezenta na -(İ)yor*
- Gelecek zaman (rivayet kipi) -(y)EcEkmİş (< -(y)EcEk i-miş) – *Evidencijal futura na -(y)EcEk*
- Pekiştirme -DİR – *Modalnost na -DİR*

Osmo je poglavlje posvećeno evidencijalnoj modalnosti što je vidljivo i u samom naslovu poglavlja (*Rivayet odur ki... – „Priča se...“*). Za obradu ove gramatičke pojave izabrani su zanimljivi i dobri primjeri kao i teme tekstova i vježbi. Za turski nam je jezik svakako najzanimljivija kategorija evidencijalne modalnosti koja se u hrvatskome ne izriče morfološki, ako se uopće i izriče. U evidencijalnoj modalnosti govornik podastire dokaz o predikacijskome stanju stvari, a taj može biti iz prve ruke (viđen, čuven) ili prenesen od drugog govornika (Marković 2013: 192). Kad se u turskom jeziku želi izreći kategorična pretpostavka, uvjerenost u realizaciju neke radnje, koristi se nastavak *-DİR* (Čaušević 1996: 302). Neosvjedočena modalnost u turskom se jeziku izražava dodavanjem nastavka *-mİş* te implicira da govornik nije bio uključen u tok radnje nego prenosi ono što je čuo ili saznao od nekoga drugoga. U hrvatskom udžbeniku za izražavanje ovakvih semantičkih kategorija nema mjesta na početnoj razini.

9. Farkli dünyalar (Različiti svjetovi)

- Geniş zaman $-(E/\dot{I})r$ – *Prezent na $-(E/\dot{I})r$*
- Yeterlik $-(y)Ebil-$ / $-(y)Eme-$ *Posibilitativ i impositativ*
- Geniş zaman (hikaye kipi) $-(E/\dot{I})rd\dot{I}$ ($<-(E/\dot{I})r$ idi) – *Imperfekt na $-(E/\dot{I})rd\dot{I}$*
- Geniş zaman (rivayet kipi) $-(E/\dot{I})rm\dot{I}\dot{s}$ ($<-(E/\dot{I})r$ imiş) – *Evidencijal prezenta na $-(E/\dot{I})r$*

Geniş zaman doslovno bi značilo „široko vrijeme“ što opravdava i široku vremensku sferu za čije se izricanje može koristiti (obuhvaća sve tri vremenske sfere). U hrvatskom ćemo gramatičkom nazivlju prezent na $-(E/\dot{I})r$ označiti kao „nepravi prezent“, a izražava: svevremensku radnju te se koristi i u poslovicama, nekategoričnu buduću radnju (futureski prezent) te dinamičnost (pripovjedački prezent) (isto: 243-244). Hrvatski jezik gramatički poznaje samo jednu vrstu prezenta, pa ovakve razlike nema. Semantička kategorija koja se obrađuje u obama udžbenicima je i izricanje (ne)mogućnosti, odnosno (ne)sposobnosti za obaviti neku radnju. U turskom se (im)posibilitativ tvori morfološki $-(y)Abilmek$ za mogućnost i $-(y)Amamak$ za nemogućnost), a u hrvatskom leksičko-sintaktički upotrebom modalnog glagola „moći“ (prezentska paradigma uvedena je u 6. cjelini). Deveto poglavlje turskog udžbenika uvodi i imperfekt na $-(E/\dot{I})rd\dot{I}$ kojim se izražava radnja koja je trajala u prošlosti ili radnja koja prelazi u svojstvo (isto: 273). Druga inačica imperfekta je ona na $-(E/\dot{I})rm\dot{I}\dot{s}$ kojom se izražava evidencijalna modalnost.

10. Medya (Mediji)

- Adlaştırma $-mE$, $-mEk$, $-(y)\dot{I}\dot{s}$, - *Glagolske imenice na $-mE$, $-mEk$, $-(y)\dot{I}\dot{s}$*
- Adlaştırma $(+iyelik)+durum$ $-mE/ -mEk/ -(y)\dot{I}\dot{s}$ $(+iyelik) + durum$ – *Glagolske imenice na $-mE$, $-mEk$, $-(y)\dot{I}\dot{s}$ + posvojnost + padežni nastavci*
- Dolaylı anlatım (emir kipi) „...“/ $-mE$ – *Indirektni imperativ*

Glagolske imenice su vrsta riječi koje imaju obilježja glagola (otvaraju mjesto dopunama) i imenica (mogu se deklinirati). U desetom se poglavlju turskoga udžbenika uvode tri vrste glagolskih imenica (od njih šest) najprije samostalno, zatim i u kombinaciji s posvojnim i padežnim nastavcima. Budući da bi se spomenute gramatičke konstrukcije u hrvatskom jeziku u pravilu prevodile zavisnosloženim rečenicama, na početnoj razini učenja ništa slično nije uvedeno. Posljednja kategorija koja je uvedena u desetom poglavlju je izražavanje posrednog imperativa, tj. prepričavanje zapovijedi (upotrebom glagolske imenice na $-mA$) koja je nekome upućena. Ta je kategorija isto tako izvan okvira koji će biti obrađen u hrvatskom udžbeniku jer se također izriče zavisnosloženom rečenicom.

11. Sağlıklı bir yaşam (Zdrav život)

- Ulaçlar -(y)İp/ -mEdEn – *Gerund na -(y)İp/ -mEdEn*
- Ulaçlar -(y)ErEk – *Gerund na -(y)ErEk*
- Ulaçlar -(y)E... -(y)E – *Gerund na -(y)E... -(y)E*

12. Yolculuk (Putovanje)

- Ulaçlar -mE (+iyelik) için /-mEk için – *Adverbijal namjere -mE (+ posvojnost) için /-mEk için*
- Ulaçlar -mEk üzere – *Adverbijal namjere -mEk üzere*
- Ulaçlar çünkü, bu nedenle, bu yüzden – *Veznici i izrazi çünkü (jer), bu nedenle (zbog toga), bu yüzden (zbog toga)*

U jedanaestom i dvanaestom poglavlju udžbenika obrađuju se gerundi i adverbijali namjere. Gerundi su konstrukcije kojima se u rečenici najčešće izriče okolnost vršenja radnje (način i vrijeme). U europskim su jezicima ekvivalenti zavisnih rečenica, a u turskom se tvore morfološki, dodavanjem nastavka. S obzirom na navedeno i na način izražavanja njihova značenja u hrvatskom jeziku, priložne oznake načina i vremena u analiziranom hrvatskom udžbeniku ne obrađuju se.

5.2. Pragmatička ili uporabna kompetencija

Pragmatička kompetencija odnosi se na funkcionalno korištenje jezika, tj. različite jezične uloge i govorne činove. Također se odnosi na usvajanje diskursa, koheziju i koherentnost, identifikaciju vrsta i oblika tekstova, ironiju i parodiju. Za ovu je sastavnicu posebno važno istaknuti povezanost sa sociolingvističkom, tj. snažan utjecaj interakcije i kulturnog okruženja u kojima se te sposobnosti izgrađuju. Dakle, odnosi se na prikladnu upotrebu govornih činova, naziva se još i uporabnom ili korisničkom (ZEROJ 2005: 13).

Pragmatička kompetencija uključuje sposobnosti kojima su poruke organizirane, strukturirane i prilagođene kontekstu te se koriste s ciljem obavljanja komunikacijskih funkcija. Prema pragmatičkoj je kompetenciji korisnik sposoban proizvesti koherentnu jezičnu cjelinu. Važno je da korisnik proizvodi rečenice s jasnom temom, glavnim mislima, s jasnim uzročno-posljedičnim nizom. U početku učenja stranoga jezika učenik će početi najvjerojatnije s kratkim iskazima koji obično nisu duži od jedne rečenice, a kasnije razvoj uporabne kompetencije postaje sve važniji (ZEROJ 2005: 126-127). Uspjeh u pragmatičkoj kompetenciji određuje se tečnošću i preciznošću izražavanja. Prema opisu ZEROJ-a, govornik na **razini A1** može se služiti kratkim, uglavnom naučenim izričajima uz mnogo stanki da bi pronašao prikladan izraz,

izgovorio manje poznate riječi te da bi se ispravio, a govornik na **razini A2** može složiti rečenice o poznatim temama te ostvariti kraće replike usprkos vrlo zamjetnom oklijevanju i nespretnim počecima te se služi ograničenim brojem veznika (ZEROJ 2005: 133).

Kada se govornik upušta u komunikacijski čin s jednim ili više sugovornika da bi ostvario neku namjeru, znači da do izražaja dolazi njegova pragmatička kompetencija. To može biti u slučaju prijave u hotel, kupovine robe, obavljanje liječničkoga pregleda itd. Drugim riječima, pragmatička kompetencija govornika podrazumijeva vršenje radnji kroz iskaz (Nazalević Čučević 2017: 43). Pragmatičku kompetenciju ponajprije treba proučavati s obzirom na komunikacijske aktivnosti i strategije proizvodnje, primanja i međudjelovanja iskaza, snalaženje u kontekstu i korištenje jezikom kao sredstvom komunikacijskog procesa (isto: 47).

5.2.1. Usporedba pragmatičke kompetencije u udžbenicima

U nastavku se nalazi popis tema o kojima je riječ u zadacima prema broju poglavlja. Budući da je pragmatičkoj kompetenciji u prvom planu strategija proizvodnje i međudjelovanje iskaza, donosimo popis tema u kojima bi učenik trebao moći komunicirati. Navedeni popis nastao je iščitavanjem turskog udžbenika *Yeni HİTİT* te ispisivanjem tema prema poglavljima u kojem se uvode i obrađuju. Na njemu će podebljanim fontom biti označene i teme koje su zajedničke s hrvatskim udžbenikom kako bi bilo vidljivo u kojoj se mjeri analizirani udžbenici podudaraju.

1. **Predstavljanje, upoznavanje, izrazi pristojnosti, države i nacionalnosti, gdje je što; snalaženje u zatvorenu prostoru**, jednostavni razgovor na tržnici, u restoranu, u trgovini
2. Korištenje upitnih priloga i zamjenica *što, kako, radi čega, zašto, koji, tko, kada, gdje*, **razgovor o hobijima, izražavanje vremena (sati)**
3. **Izricanje posvojnosti, obiteljski odnosi, nazivi profesija**, razlika između sela i grada, **jednostavni razgovor u turističkom uredu**
4. **Izražavanje prošlosti**, razgovor o prošlim događajima ili **poznatim povijesnim događajima i činjenicama, značenje i pravilna upotreba vremenskih priloga**, osnovne informacije o životu i sastavljanje **životopisa**, razgovor o životu prije električnog glačala, fotoaparata ili radija, razgovor o obitelji kroz obiteljski album, **priložne oznake sredstva i društva**
5. Izricanje naredbe ili zapovijedi, **izricanje želje, pogodbe i mogućnosti, pripremanje popisa za kupovinu, snalaženje u restoranu i naručivanje hrane i pića, snalaženje s jelovnikom** u turskom restoranu, korištenje pridjeva nastalih sufiskom *-li/ -siz*, **snalaženje u prostoru**, vrste plaćanja u trgovinama, razgovor o navikama kupovanja, razgovor o poznatim **svjetskim kuhinjama** i njihovim osobitostima, uspoređivanje predmeta, osoba i sl. prema osnovnim karakteristikama, pravila za **zdrav način života**, priprema tjednog plana prehrane
6. Snalaženje s birokracijom prilikom traženja kuće, zakazivanja **termina kod liječnika**, učlanjivanja u sportski klub i slično, fotografiranje za službene dokumente, snalaženje s

administrativnim pojmovima (plaćanje računa, broj registra, urudžbeni broj...), pisanje službenih prigovora i molbi, razgovor prilikom manje prometne nesreće, u kojoj situaciji pozvati koju hitnu službu, razgovor u policijskoj postaji, korištenje izraza karakterističnih za administrativni jezik (*-mAktA olmak*), pravilno korištenje **najčešćih vremenskih priloga, snalaženje u prostoru i davanje uputa za smjer kretanja u gradu**

7. Izricanje budućih radnji i **planova za bližu i dalju budućnost**, korištenje ispravnih vremenskih priloga za prošlost ili budućnost, kategoriziranje vremenskih priloga (dnevni, tjedni, godišnji), planiranje svadbe, razgovor o prinovi u obitelji i izricanje pretpostavki o budućem djetetu, izricanje prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, razgovor o idolima (*Bit çu kao...*), izricanje usporedbe (*poput, kao*), razgovor o horoskopskim znakovima i onome što ih očekuje u bližoj budućnosti, upotreba futura perfekta za izražavanje namjere ili želje koja se nije ostvarila
8. Prepričavanje bajki i legendi, izvještavanje o događajima u kojima govornik nije sudjelovao (prepričavanje iz druge ruke) ili informacija u čiju točnost/istinitost govornik nije siguran, trač, izražavanje činjenica ili uvjerenosti u neku tvrdnju ili pretpostavku, **upoznavanje s formom novinskih oglasa**
9. **Izražavanje svevremenske sadašnjosti i općepoznatih činjenica, izrazi uljudnosti** (*özür dilerim, affedersiniz, tebrik ederim, rica ederim*), razgovor o načinima slavljenja Nove godine u različitim kulturama, izražavanje (ne)moćnosti izvršavanja neke radnje ili mogućnosti neizvršavanja neke radnje prema osobnom izboru, muškarac na radnom mjestu dadilje, **snalaženje u trgovini s odjećom, prijava na oglas za posao**, stereotipne razlike između žena i muškaraca, razgovor o povijesnim izumima (televizija, radio...), izražavanje radnje koja se ponavljala u prošlosti, **moda** kroz desetljeća prošlog stoljeća, djetinjstvo 70-ih godina 20. stoljeća
10. Razgovor o medijima i njihovom utjecaju na ljude, kratke vijesti o zanimljivostima u svijetu, izražavanje nužnosti korištenjem riječi *lazım* i *gerek*, rasprava o utjecaju serija na mlade, utjecaj televizijskog sadržaja na djecu mlađeg uzrasta, izlaganje o pozitivnim/edukativnim stranama televizijskog sadržaja, vrste **televizijskih programa**, smišljanje slogana za televizijske reklame
11. Razgovor o **zdravom načinu života** i pravilima za postizanje dugovječne ljepote, zdravlja i mladosti, razgovor o jutarnjim navikama / jutarnjoj rutini, prirodna ljepota, problemi današnjeg/modernog načina života i njegov utjecaj na zdravlje, rasprava o životu bez stresa, izricanje istovremenosti i priložne oznake načina, kako postići duševni mir koji vodi zdravijem načinu života, **opisivanje zdravstvenih problema**, rezerviranje termina kod liječnika, **dijalog s liječnikom**, snalaženje u ljekarni
12. **Razgovor o putovanjima** i njihovoj svrsi, izražavanje priložne oznake namjere, kako otići na **godišnji odmor** bez stresa, rasprava o krstarenju, snalaženje na **aerodromu**, odmor u Španjolskoj, izražavanje priložne oznake uzroka, mogući problemi koji nastaju prilikom povratka s godišnjeg odmora.

Veliki je broj tema u analiziranim udžbenicima uglavnom sličan. Zajedničke su im teme koje se tiču predstavljanja, upoznavanja, obitelji, hrane, putovanja, zdravlja, sporta, profesionalnog života i sl. Turski udžbenik, kako u gramatičkom sadržaju, tako i u obrađenim temama ide malo šire što mu omogućuje i opširnija obrada gradiva, više tekstova, gušći raspored zadataka itd. Isto tako, tema kojoj je u hrvatskom udžbeniku posvećeno više poglavlja, tj. koja se uvodi postupno, u turskom je udžbeniku obrađena u samo jednom poglavlju. Primjer je predstavljanje

i upoznavanje s drugima koje se u hrvatskom udžbeniku proteže kroz početna tri poglavlja, a u turskom se nalazi samo u prvom. Razlika kod analiziranih udžbenika uvelike se tiče i tematske povezanosti unutar određenog poglavlja. Naslovi u poglavljima i njihove teme u hrvatskom su udžbeniku smislene te su tematski povezane s onime što se u samom poglavlju nalazi, tj. obrađuje, što je u turskom udžbeniku često zanemareno. Turski udžbenik ima mnogo više razrađenih tema po poglavljima, a tekstovi i zadaci, za razliku od hrvatskog udžbenika, vrlo često tematski nisu povezani s naslovom poglavlja te su teme vrlo raznolike.

Teme koje hrvatski udžbenik uvodi, a u turskom nisu dotaknute su sljedeće: vožnja taksijem, kviz o hrvatskim gradovima, usvajanje boja, razgovor o omiljenim ljudima i stvarima, izricanje dopuštenja, suprotstavljanje stajališta i jednostavno argumentiranje, pripreme za pisanje novinske reportaže, izražavanje emocija, razumijevanje vremenske prognoze, snalaženje na pošti, formule čestitanja za blagdane, tema školovanja i predstavljanje različitih obrazovnih sustava, izražavanje nedoumice, obrazlaganje osobnih stajališta i razloga za učenje jezika, rasprava uz pomoć argumenata za i protiv, iskazivanje nužnih osobnih potreba, računanje, plaćanje, izražavanje statističkih i drugih brojčanih podataka, izražavanje stanja ugođe/neugode, sklonosti i ukusa, straha, komentiranje poznatih uzrečica, praćenje novinskog intervjua o iskustvu stranca koji živi u Hrvatskoj.

5.3. Sociokulturna ili sociolingvistička kompetencija

Sociolingvistička kompetencija odnosi se na sociokulturne uvjete korištenja jezika. Uključuje elemente koji označuju društvene odnose pravila pristojnoga ponašanja, izraze narodne mudrosti, razlike u registru, dijalekte, naglaske i sl. Zbog svoje osjetljivosti na društvene norme, ova sastavnica ima snažan utjecaj na sve oblike jezične komunikacije među predstavnicima različitih kultura, čak i kad sudionici nisu toga svjesni (ZEROJ 2005: 13). Odnosi se na društvene i kulturne aspekte jezika te, zbog osjetljivosti na društvene norme, ima utjecaj na sve oblike komunikacije među pripadnicima različitih kultura (Gulešić Machata, Grgić 2017: 19).

Osoba koja uči jezik ne usvaja dva različita i nepovezana sustava ponašanja i komunikacije. Ona postaje višejezična i razvija međukulturalnost. Njezine lingvističke i kulturalne kompetencije u pojedinom jeziku mijenjaju se upoznavanjem drugoga jezika te pridonose osvještavanju međukulturalnosti, razvoju vještina i umijeća (ZEROJ 2005: 44). Poučavanje kulture važan je, ako ne i neizostavan, aspekt poučavanja stranog jezika jer učenici trebaju

ovladati i kulturom tijekom procesa ovladavanja jezikom. Kako bi povećali sposobnost daljnje učenja jezika i otvorenost prema drugačijim iskustvima, međukulturni elementi trebaju biti prisutni na svakoj strukturnoj razini didaktičkoga materijala. Ne treba ih gubiti iz vida ni u tekstovima kulturološkoga sadržaja ni u gramatičkome dijelu didaktičkoga materijala kao ni u tekstovima kojima se, zbog kreiranja umjetnih situacija, često upada u zamku tzv. relativiziranja kulture (Nazalević Čučević, Cvitanušić Tvico 2012: 77).

Jezični se označitelji društvenih odnosa izrazito razlikuju u različitim jezicima i kulturama. Oni ovise o statusu sugovornika, njihovoj bliskosti, stupnju formalnosti konverzacije i sl. Pravila pristojnoga ponašanja često su izvor međuetničkih nesporazuma, posebice u slučajevima kada se konvencionalne norme doslovno interpretiraju (ZEROJ 2005: 122). Izrazi narodne mudrosti daju veliki doprinos narodnoj kulturi te sadržavaju neka opća stajališta određenog naroda. Sociolingvistička kompetencija obuhvaća i sposobnost prepoznavanja određenih jezičnih označitelja kao što su npr. društvena klasa, regionalno ili nacionalno podrijetlo, etničko podrijetlo itd. (ZEROJ 2005: 124).

Prema opisu u ZEROJ-u korisnik na **razini A1** „Može uspostaviti osnovni društveni kontakt koristeći najjednostavnije oblike pristojnog ponašanja, pozdravljanja, opraštanja, upoznavanja, te korištenjem riječi 'hvala', 'molim', 'oprostite' i sl.“. Korisnik na sljedećoj, **A2 razini** može koristiti osnovne jezične funkcije poput razmjene i traženja informacija te jednostavnim načinom izraziti svoje mišljenje i stajališta, isto tako može i uspostaviti društvene kontakte koristeći uobičajene izraze i pridržavajući se osnovnih pravila ponašanja (ZEROJ 2005: 125).

5.3.1. Usporedba sociokulturne kompetencije u udžbenicima

U nastavku prema poglavljima donosimo teme kojima se bavi turski udžbenik, a odnose se na doprinos učenju sociokulturnih vještina u turskom jeziku i kulturi.

1. Izražavanje nacionalne pripadnosti. Antalya i Izmir kao poznate turističke destinacije.
2. Grad Istanbul. Raspored turskog televizijskog programa.
3. Obiteljsko nazivlje u turskoj obitelji, osnovne informacije o Istanbulu kao povijesnom središtu i njegova najpoznatija turistička mjesta.
4. Informacije o poznatoj turskoj glumici i pjevačici Yıldız Kenter.
5. Recept za poznatu tursku sarmu. Navike kupovanja u Turskoj.
6. Kratke informacije o mjuziklu „Tevye i njegove kćeri“ te o priči o posljednjem iranskom šahu Rizi Pehleviju i njegovoj ženi Surrey.

7. Korištenje karakterističnih uzvika za turski jezik *Allah Allah, inşallah, eyvah*.
8. Legenda o jezeru Van i ljepotici Tamari. Legenda o Kapadokyi i njezinom imenu.
9. Doček Nove godine u Turskoj i običaji na Novu godinu.
10. Televizijski program u Turskoj.
11. //²⁷
12. Rezervacija karata za vlak za putovanje iz Ankare u Istanbul

U udžbeniku *Hrvatski za početnike 1* zastupljeni su sadržaji za akademsku i svakodnevnu²⁸ kulturu uz to da su sadržaji iz svakodnevne kulture na početnoj razini učenja jezika važniji od akademskih te zbog toga i zastupljeniji i u navedenom udžbeniku (Blaguš Bartolec 2018: 37). Neke od kulturoloških tema koje su zastupljene u udžbeniku *Hrvatski za početnike 1* su: Hrvatska i hrvatski grb, geografska raznolikost Hrvatske, znameniti Hrvati s hrvatskih novčanica, hrvatsko iseljništvo, razglednice većih hrvatskih grbova, boje hrvatske i drugih zastava, hrvatsko društveno uređenje, podjela na županije, klima, regionalne posebnosti, znameniti Hrvati i Hrvatice, Arena u Puli, zagrebački Gornji grad, kula Lotrščak, Grički top i topnik, hrvatske turističke destinacije, Varaždin, Rastoke, Plitvička jezera i ostali nacionalni parkovi, Zadar, regionalni proizvodi, navike Hrvata, prehrambene navike ljudi iz različitih zemalja, autentični jelovnik i recept, hrvatska kuhinja po regijama, stambene navike Hrvata, tipovi nastambi, imena hrvatskih mjeseci, omiljena okupljališta za odmor Zagrepčana, Osječana, Splitskana i Riječana, hrvatski film, narodni običaji, Sinjska alka, Hrvatska čigra, hrvatski blagdani, prepoznatljivi hrvatski proizvodi i suveniri (Nazalević Čučević, Cvitanušić Tvico 2012: 77).

Jedna od najvećih razlika između analiziranih udžbenika tiče se kulturoloških informacija o zemlji čiji se jezik uči; dok je u hrvatskom udžbeniku u svakom poglavlju na kraju dana barem kratka zanimljivost o nekoj od kulturnih osobitosti Hrvatske ili hrvatskog jezika, turski je udžbenik pomalo „škrt“ s takvim informacijama. Unatoč tome što *Okvir* navodi cijeli popis tema koje bi se trebale usvojiti prilikom upoznavanja strane kulture u okviru učenja stranog jezika (ZEROJ 2005: 104-106), u turskom smo udžbeniku pronašli mali broj tema koje se odnose konkretno na tursku kulturu te kad su i spomenute, to je vrlo kratko i sažeto. Isto tako,

²⁷ Tema jedanaestog poglavlja je zdrav način života. U njemu se nalaze rečenice i tekstovi koji govore općenito o zdravlju, borbi protiv stresa, sportu, problemima modernog načina života i sl., ali se ne spominje ništa što bi se moglo povezati konkretno uz tursku kulturu održavanja zdravlja i vitalnosti.

²⁸ Akademska kultura obuhvaća sve ono što obuhvaća pojam kulture u tradicionalnome smislu, npr. književnost, povijest, razne vidove umjetnosti i sl., a svakodnevna se odnosi na ono što je uobičajeno i sveprisutno u nekom društvu (Blaguš Bartolec 2018: 37).

u udžbeniku *Yeni HİTİT* kulturološke teme navedene u gornjem popisu prepoznate su u tekstu ili u zadacima za razliku od hrvatskog udžbenika gdje su kulturološke teme, tekstovi i vježbe uvedeni posebnom rubrikom privlačna naslova u kojoj se nalaze sažete kulturološke informacije u vezi s temom koja se obrađuje pod naslovom *Znate li...* Ponekad se u toj rubrici nalazi samo jedna rečenica, nekad kratki tekstovi, no rečenice su uglavnom kratke i prilagođene razini na kojoj se pojavljuju. Sociokulturne informacije u udžbeniku *Hrvatski za početnike 1* ne pojavljuju se samo u navedenim rubrikama, već često i u samim polaznim tekstovima, zadacima i brojnim primjerima.

6. Sličnosti i razlike analiziranih udžbenika

Kod učenja stranog jezika, uči se njegova normativna gramatika, a usvajanje jezika razvija se od dječje dobi i rezultira imanentnom gramatikom.²⁹ Prilikom *učenja* stranog jezika svaki mu učenik, u većoj ili manjoj mjeri, pristupa s već postojećom, usvojenom, imanentnom gramatikom. Odstupanja u procesu učenja normativne gramatike mogu nastati zbog prijenosa obilježja imanentne gramatike. Zbog toga je važno na umu imati i razlike u tipu jezika koji je učeniku primarni i njegove karakteristike. Veliku ulogu u uspješnosti i brzini ovladavanja stranim jezikom ima prvi jezik učenika. Materinski jezik utječe na riječi, njihove oblike i njihovo slaganje. U nastavnim je materijalima kao i u strukturi nastave važno naglasiti gramatičke kategorije koje bi izvornim govornicima pojedinog jezika mogle biti izuzetno strane i teške za svladavanje učeći hrvatski odnosno turski jezik kao strani.

Najveće poteškoće s kojima se učenici turskoga jezika kao stranog mogu suočiti tijekom njegova učenja i usvajanja tiču se sintaktičkog ustroja³⁰. To posebno vrijedi za izvorne govornike drugih jezika koji pripadaju drugačijim tipovima jezika (fuzijski, izolativni, polisintetski, introfektivni). Poteškoće s kojima se bore učenici hrvatskog jezika kao stranog

²⁹ Imanentna, primarna, implicitna, intuitivna, unutarnja ili prirodna gramatika je spontano i nesvjesno stečena prva jezična kompetencija koja nastaje u djetinjstvu kad se dijete susreće s jezikom i prije no što ga razumije. Imanentna gramatika ima trajan utjecaj na pojedinca jer je njome prvom ovladao i to nesvjesno te u kratkom razdoblju (Alerić 2006: 195-198).

³⁰ Riječ je o osobitostima svih turkijskih jezika: SOV poredak sintaktičkih kategorija te ljevostrano nizanje svih zavisnih sastavnica sintagme u odnosu na glavnu. Osobitost je sintakse ovih jezika nedostatak vezničkih riječi (Matasović 2001: 127).

odnose se na morfonologiju³¹ hrvatskog jezika, a najviše na ovladavanje i razumijevanje glasovnih promjena. Mnogo problema stvaraju i glagolski vid, sklonidba određenog i neodređenog oblika pridjeva, razvedenost glagolskih razreda i vrsta itd. Svladavanje sklonidbe općenito, posebice razlikovanje padeža s istim prijedlozima, jedan su od najtežih i najkompliciranijih dijelova u učenju hrvatskog kao stranog jezika (Jelaska i sur. 2005: 321).³² Učenici hrvatskoga jezika kao stranog najteže ovladavanju sklonidbom i glagolskim vidom (Blaguš Bartolec 2018: 35).

Oba analizirana udžbenika na početku imaju uvodno poglavlje koje sadržava abecedu, brojeve, *Hrvatski za početnike 1* sadržava još i kratko predstavljanje, dok je predstavljanje u *Yeni HİTİT* udžbeniku obrađeno kao gradivo prvog poglavlja. U udžbenicima početnoga stupnja učenja stranoga jezika koje smo obuhvatili ovom analizom teme su većinom iste ili vrlo slične. Tiču se predstavljanja, međusobnog upoznavanja, upoznavanja ostalih jezika, naroda i njihovih kultura. Važno je imati na umu da je i sredina u kojoj se uči jezik jedan je od glavnih čimbenika uspješnosti u ovladavanju stranim jezikom. Uspjeh u ovladavanju stranim jezikom ovisi i o samim učenicima. U tome glavnu ulogu imaju učenikove sklonosti i motivacija za učenjem kao i odnos prema nastavi i ostalim učenicima (Jelaska i sur. 2005: 123). TÖMER-ov udžbenik odaje dojam da je namijenjen ozbiljnijim/starijim/zrelijim polaznicima koji vladaju metatekstom učenja jezika, tekstovi su duži, dijalozi su razvedeniji i cjelokupni je sadržaj zbijeniji u odnosu na sadržaj Croaticumova udžbenika.³³

³¹ Zanimljivo bi bilo vidjeti u kolikoj mjeri npr. morfološki rječnik olakšava ovladavanje leksikom ne samo hrvatskog već i drugih slavenskih jezika s obzirom na njihovu flektivnu prirodu. Morfološki je rječnik oblik rječnika u kojem su stranice podijeljene u dva stupca. U lijevom su abecedno poredane natuknice, a u desnom bi se nalazili određeni oblici riječi, npr. množina imenica, glagolski vidski parnjak, neodređeni oblik, množina ili komparativ pridjeva itd. Takvom bi koncepcijom rječnika pregledno bila predočena međusobna veza pojedinih riječi i njihovih morfoloških oblika (Jelaska i sur. 2005: 214).

³² Najčešće poteškoće s kojima se izvorni govornici turskog jezika suočavaju prilikom učenja hrvatskog jezika kao stranog vidi: Čaušević 2019.

³³ Veliki je izazov za lektore i sve sastavljače udžbenika za učenje jezika kao stranih heterogenost grupe s obzirom na dob učenika. Učenička je dob važna u izradi nastavnih materijala, planiranju nastavnoga programa te odabiru metoda i strategija učenja i poučavanja. Najveća razlika u dobi učenika vidljiva je u njihovu poimanju samog jezika. Odrasli polaznici stranog jezika doživljavaju jezik kao formalni sustav, dok djeca koja uče strani jezik ne osvještavaju izravno da usvajaju još jedan jezik te su zbog toga otvorenija prema učenju i njegovu korištenju. Odrasli polaznici stranih jezika imaju kognitivnu sposobnost oblikovanja vlastitih društvenih stavova prema stranom jeziku, a upravo to može blokirati njegovo prirodno usvajanje (Prebeg-Vilke 1991: 79). Odrasli polaznici

Opći je dojam nakon usporedbe udžbenika da je hrvatski udžbenik mnogo prohodniji čemu doprinosi veći font, manje teksta po stranicama i njegova bolja organizacija. Turski je udžbenik organiziran u dva stupca s puno većim tekstovima, više zadataka i manjim fontom teksta. Leksički je puno bogatiji, mnogo je danih primjera u svakom poglavlju, dok se *Hrvatski za početnike 1* koncentrira na obradu i vježbu gramatike (vidljivo već u prvom poglavlju jednog i drugog udžbenika prema broju uvedenih leksema), zadaci za vježbu su brojniji, puno dulji i s više primjera. Hrvatski udžbenik vizualno bolje naglašava novi gramatički sadržaj, tablice su uočljivije, organiziranije, veće i naglašenije.³⁴ Tablice koje donosi turski udžbenik kod uvođenja novog gramatičkog sadržaja manje su i često mogu djelovati zbunjujuće, u njima nije objašnjen princip spajanja npr. određenog nastavka na osnovu ili za pojedine nastavke nema primjera u stupcu tablice s primjerima i sl. Poprilično problematično u turskom udžbeniku moglo bi biti i to što se zadatak koji zahtjeva uporabu novog gramatičkog sadržaja nalazi prije njegovog uvođenja i objašnjenja.

6.1. Komentari na udžbenik *Yeni HİTİT*

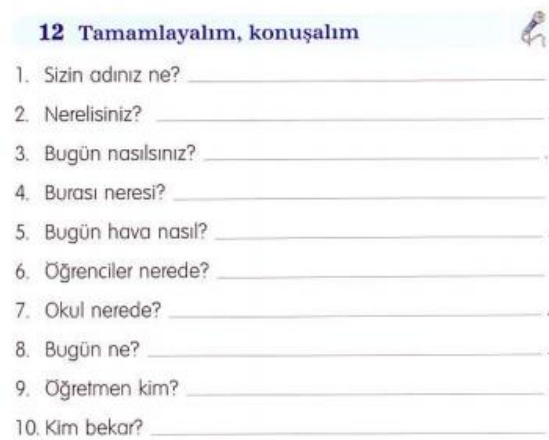
Budući da ovaj rad nastaje kao rezultat znanja stečenih na studiju Turkologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu te uslijed iskustva učenja turskog jezika kao stranog, smatrali smo svrhovitim dopuniti ga i s nekoliko komentara i primjedaba na neke od zadataka, poglavlja te načina uvođenja novih tema ili gramatičkih znanja u udžbeniku *Yeni HİTİT*. Iznijet ćemo nekoliko ilustrativnih primjera za koje smatramo da su najproblematičniji i da bi mogli znatno utjecati na korisnikovo/studentovo stečeno znanje.

Što se tiče prvog poglavlja turskog udžbenika, već se na 12. stranici pojavljuje pitanje koje zahtijeva odgovor upotrebom lokativa koji prije toga nigdje nije spomenut niti obrađen. U

tečajeva učenja stranoga jezika mogu biti vrlo zahtjevna skupina koja nema vremena pisati zadaće, od same nastave očekuju vrlo mnogo, više vole udžbenike s duljim tekstovima umjesto mnoštva razgovora, slika i tablica itd. (Jelaska i sur. 2005: 121-122). Iako analizirani udžbenici nisu namijenjeni djeci, hrvatski je udžbenik prohodniji i primjenjiviji na veći raspon učenika s obzirom na njihovu dob.

³⁴ Važno je istaknuti značajnu ulogu vizualnoga karaktera didaktičkog materijala koje se možda na prvi pogled može činiti banalnim. Iskustva pokazuju da učenici dobro reaguju na stranice u boji, istaknute važne definicije, pojmove, riječi, iznimke, zanimljivosti i sl. (Nazalević Čučević i Cvitanušić Tvico 2012: 83).

prvome se poglavlju nalazi veoma velik broj primjera s uporabom lokativa koji se detaljnije gramatički obrađuje tek u drugom dijelu drugoga poglavlja (str. 25).

12 Tamamlayalım, konuşalım

1. Sizin adınız ne? _____
2. Nerelisiniz? _____
3. Bugün nasılsınız? _____
4. Burası neresi? _____
5. Bugün hava nasıl? _____
6. Öğrenciler nerede? _____
7. Okul nerede? _____
8. Bugün ne? _____
9. Öğretmen kim? _____
10. Kim bekar? _____

Slika 1: Primjer pitanja u prvom poglavlju

U drugom poglavlju pozitivno ocjenjujemo obradu pojedinih glagola i njihovo slaganje s padežima. Rekciju glagola u značenju "sjediti", "bojati se", "izaći", "ići", "trčati", "svidati se", "slušati", "ući", "ukrcati se", "učiti", "gledati televiziju", "otići", "mrziti", "igrati se loptom", "hodati" i "dosaditi" korisno je izdvojiti, tj. gramatički naglasiti s obzirom na to da je rekcija nekih od tih glagola različita u odnosu na hrvatski. U turskom bi udžbeniku *Yeni HİTİT* svakako trebalo obratiti više pažnja to da se zadatak s upotrebom gramatičke kategorije koja se obrađuje ne smješta prije samog zadatka. U svim se poglavljima osim 7., 8., 11. i 12. upotreba npr. tek uvedenih nastavaka očekuje u zadatku koji se nalazi prije tablice koja sadrži primjere, objašnjenja i inačice nastavaka. Tu vrstu omaške korisnici udžbenika uspjjet će prevladati samo ako nastavnik nastavu organizira tako da ne prati slijed sadržaja udžbenika.

Primijećeno je također da se kroz većinu poglavlja, a posebice u petom poglavlju nakon teksta o svjetskim kuhinjama, postavljaju dugačka i kompleksna pitanja za koja je malo vjerojatno da ih osoba koja tek počinje učiti jezik (A1) uopće može razumjeti, a kamoli na njih odgovoriti. Prikazan je primjer pitanja iz poglavlja 5.3. (str. 64.).

1. Coşkun Aral'ın Çin, İtalyan, Fransız ve Arap mutfakları hakkındaki görüşlerinin hangilerine katılıyor, hangilerine katılmıyorsunuz?
2. Sizin de başka mutfaklar hakkında böylesi düşünceleriniz var mı?
3. Türk mutfağı hakkında ne düşünüyorsunuz?

Slika 2: Primjer dugačkih pitanja u 5. poglavlju

Druga opaska koja se tiče gradiva u petom poglavlju tiče se nepovezanosti glavne teme poglavlja i onoga što se u samom poglavlju nalazi i obrađuje. Na 67. stranici nalazi se tablica sa svojstvima automobila, vjerojatno s ciljem vježbe komparativa, tj. uspoređivanja njihovih karakteristika. Slično je primijećeno i u nekim drugim poglavljima. Neobično je da se tablica nalazi nakon teksta o zdravom načinu života, a prije opisivanja ljudi prema njihovim fizičkim karakteristikama a da s tim dvama zadacima nije nikako smisleno ili tematski povezana.

26 Bir araba seçelim

İkinci El Oto

Markası	Renault Clio (1.4)	Opel Astra (1.6)	VW Polo (1.8)	Ford Focus (1.6)
Modeli	2006 (Sedan)	2004 (Hatchback)	2005	2007 (Sedan)
Özellikleri	Klima, tek hava yastığı, radyo-CD çalar	ABS, 4 hava yastığı, klima, alarm, radyo-kaset çalar	2 hava yastığı, klima, dizel, sun-roof, radyo-CD çalar	Sürücü ve yolcu hava yastığı, otomatik vites, otomatik klima, yükseklik ayarlı direksiyon
Kimden	Galeriden	Bayandan	Sahibinden	Doktordan
Fiyat	14.000 TL (Pazarlıksız)	13.000 TL (Vade olurl)	16.000 TL (Krediye uygun)	Pazarlık

Slika 3: Tablica s obilježjima automobila

U desetom su poglavlju prilikom obrade glagolskih imenica nastavci za iste dani u tablici, no bez ikakvih objašnjenja kada se koja inačica nastavka koristi. Primjeri u stupcu desno navedeni su bez razumljive logike poretka te je upitno imaju li kao takvi ikakvu svrhu. Prezentiranjem svih varijanti nastavaka za tvorbu glagolskih nastavaka bez objašnjavanja njihove razlike i pravila uporabe nedostatno je i neshvatljivo učenicima stranog jezika na početnoj razini.

ADLAŞTIRMA				-mE, -mEk, -lylş
Eylem	–	Ek	İyelik Eki	Örnekler
izle	-ma	-mak	–	Burada müzik dinlemem sizi rahatsız ediyor mu?
çalış	-me	-mek		Doğum günümü hatırlamaman çok kötü.
yüz				Bugün TV izlemek istemiyorum.
bak				Bence daha çok çalışması gerek.
git		-ma	-m / -im / -im / -um / -üm	Yanında olmamız ona şans getirdi.
kullan		-me	-n / -ın / -in / -un / -ün	Burada yüzmek çok tehlikeli.
getir		-ış / -yiş	-ı / -i / -u / -ü / -sı / -si / -su / -sü	Bu ilaçları kullanmanız çok önemli.
hatırla		-ış / -yiş	-mız / -miz / -ımız / -imiz / -umuz / -ümüz	Yarın okula gitmek düşünmüyorum.
dinle		-uş / -yuş	-nız / -niz / -ınız / -iniz / -unuz / -ünüz	Onun bakışları çok etkileyici.
		-üş / -yüş	-ları / -leri	

Slika 4: Tablica s nastavcima za tvorbu glagolskih imenica

U dvanaestom se poglavlju odmah na početku nalaze pitanja i zadaci o temi putovanja bez prethodne obrade teme, tj. bez uvodnog teksta ili slušanja. Takav pristup temi smatramo problematičnim, posebice na početnim razinama učenja stranog jezika iz više razloga. Time ovo poglavlje ne odudara od svih ostalih, i u nekim se prethodnim poglavljima dogodilo isto. Zanimljivo je primijetiti da, iako su indirektno ranije u udžbeniku spomenuti neki poznati turski turistički lokaliteti, u dvanaestom, posljednjem poglavlju koje se bavi temom putovanja nema nijednog teksta, čak ni rečenice o turskom turizmu unatoč tome što je Turska turistički veoma uspješna i poznata po brojnim turističkim mjestima i gradovima.

Zaključak

Istraživanje procesa ovladavanja inim jezikom prilično je mlada znanstvenoistraživačka disciplina. Strane je jezike važno učiti radi mogućnosti sporazumijevanja sa svijetom čime se stječe i pozitivniji stav kako prema drugima tako i prema samome sebi. Mogućnost komunikacije na stranom jeziku važna je jer često ima veliki utjecaj na osobni, društveni i profesionalni uspjeh.

Udžbenici koji su analizirani u sklopu ovoga rada imaju, s obzirom na to da obrađuju iste razine poznavanja jezika, više razlika nego sličnosti. TÖMER-ov udžbenik u velikoj je mjeri opširniji od hrvatskog udžbenika te odaje dojam da je namijenjen starijim i obrazovanijim polaznicima, tekstovi i rečenice su duži, dijalozi su razvedeniji. Hrvatski je udžbenik vizualno mnogo pregledniji i sadržajno sažetiji te se koncentrira na vježbu novousvojenog gramatičkog gradiva.

Turski je udžbenik razvedeniji i u broju tema koje obrađuje iako one često nisu smisljeno i tematski povezane sa samim naslovom poglavlja unutar kojeg se obrađuju. Mnogo su brojnije i gramatičke pojave koje su obrađene na početnim stupnjevima u turskom udžbeniku te on u tom smislu nadilazi opisanu gramatičku kompetenciju *Zajedničkog referentnog okvira za jezike* do razine A2. Najveća je razlika između analiziranih udžbenika uočena u realizaciji sociokulturne kompetencije gdje *Hrvatski za početnike 1* pokazuje da je moguće u svako poglavlje uklopiti nekoliko općih informacija i zanimljivosti o (hrvatskoj) kulturi, društvu, običajima i sl. S obzirom na navedeno razvidno je da je turski udžbenik za početne razine učenja stranog jezika u pogledu gramatičke i pragmatičke kompetencije nadišao okvir zadan ZEROJ-em, dok je popis kulturoloških tema koje bi trebale pridonijeti poznavanju socioloških specifičnosti turske kulture pomalo nedostatan. S obzirom na u mnogočemu specifičnu tursku kulturu i jezik, svakako bi bilo korisno uvesti mnogo više sociokulturnih zanimljivosti i informacija u tekstove i teme u turskom udžbeniku. Ipak, ako se u obzir uzmu znanja koja opisuju sociokulturnu kompetenciju prema ZEROJ-u za početnu razinu učenja stranog jezika, čini se da je turski udžbenik upravo unutar zadanih okvira.

Budući da je hrvatski jezik vrlo nesistematičan jezik i zahtjevan za usvajanje (Nazalević Čučević, Cvitanušić Tvico 2012: 75-86), potrebno mu je pristupiti izrazito sistematično za što smatramo da je udžbenik *Hrvatski za početnike 1* stvorio dobre temelje, posebno što se tiče uvođenja glagola koji pripadaju zasebnim glagolskim vrstama što znači da se cijela paradigma razlikuje. Na kraju ove analize za eventualna buduća istraživanja ostaje pitanje je li i u kojoj mjeri u turskom udžbeniku ispravan tako intenzivan napredak u obradi gramatičkih pojava, bogato uvođenje leksika i inzistiranje na komunikacijskoj kompetenciji već na početnoj razini učenja turskog kao stranog s obzirom na sistematičnost i morfološku „jednostavnost“ turskoga jezika. S obzirom na takvu strukturu udžbenika, vidljivo je da je TÖMER svoj udžbenik namijenio intenzivnoj nastavi na tečaju jer bi korisnik na početnoj razini učenja turskog jezika teško kroz takav udžbenik prošao samostalno ili bez sustavne organizacije nastave od strane nastavnika i uz dodatne nastavne materijale. Iako su neki udžbenici za učenje stranog jezika bolji odnosno lošiji od drugih, sve su vrste nastavnih materijala iskoristive, samo je pri korištenju neprohodnijih ili nerazumljivijih udžbenika uloga nastavnika veća. Aktivnosti na satu ovise o nastavnicima, ali i o učeničkom predznanju, o osobinama, sklonostima, motivaciji itd. Poznato je da je lakše početi učiti jezik nego u njemu steći visoku razinu komunikacijske kompetencije, zbog čega je i teže zadržati jednaku razinu motivacije za nastavak učenja i napredovanja u kompetencijama na stranom jeziku. Naravno, to je povezano i s time što je teško

u potpunosti svladati učeni jezik s obzirom na to da se svaki živi jezik neprestano mijenja i evoluira prilagođavajući se zahtjevima komunikacije.

Budući da su turski i hrvatski tipološki različiti jezici, nije se moglo očekivati, a tako je i analiza pokazala, da je dinamika uvođenja gramatičkih pojava u udžbenicima jednaka. To je bila i glavna otegotna strana ovoga rada, ali se nadamo da smo kroz analizu uspjeli predočiti okvirne informacije o tijeku poučavanja tih dvaju jezika kao stranih. Osim toga, ovaj rad koji je nastao usporednom analizom udžbenika *Hrvatski za početnike 1* i *Yeni HİTİT*, prva je analiza te vrste i u skladu s time nudi temeljne uvide u njihova obilježja i usporedbu njihovih pristupa podučavanju turskog i hrvatskog jezika kao stranih. U radu smo nastojali ponuditi temelje koji će moći poslužiti daljim istraživanjima, ili tek kao ideja ili pak kao polazišna točka za daljnja detaljnija istraživanja.

Sažetak

Izrada nastavnog programa za učenje jezika kao stranih trebala bi se temeljiti na analizi potreba polaznika, što predstavlja izazovan zadatak ako je u pitanju heterogena grupa polaznika. Činjenica jest da je u suvremenom društvu nužno znati barem još jedan jezik osim prvoga, stoga je za očekivati daljnji razvoj istraživanja načina i razina usvajanja stranih jezika. Najutjecajniji dokument u mjerenju razina usvojenosti stranoga jezika u učenju europskih i drugih jezika kao stranih svakako je *Zajednički europski referentni okvir za jezike*. Jedna je od glavnih funkcija *Okvira* potaknuti i osposobiti partnere u poučavanju i učenju jezika s ciljem što transparentnijeg prijenosa ciljeva i metoda koje primjenjuju kao i stvarne rezultate koje su učenici postigli (ZEROJ 2005: 18). ZEROJ predstavlja šest razina usvojenosti stranoga jezika: A1, A2, B1, B2, C1 i C2 od kojih su početne dvije; pripremni stupanj (A1) i temeljni stupanj (A2), ukratko opisane ovim radom. Te razine u radu zatim predstavljaju referencu prilikom analize udžbenika za učenje hrvatskog i turskog jezika kao stranih. Kako je riječ o jezicima koji pripadaju sasvim različitim jezičnim porodicama i tipologijama, pristup njihovom poučavanju kao stranih jezika izazovan je za uspoređivanje. Unatoč tome, budući da su i Croaticum i TÖMER svoje udžbenike pripremili u skladu sa zahtjevima ZEROJ-a, ideja ovog rada je usporediti koliko su priređivači analiziranih udžbenika u tome zapravo i uspjeli.

Summary

The development of a curriculum for foreign language learning should be based on a students' needs analysis, which represents a challenging task if the group of students in question is a heterogeneous one. The fact is that in modern society it is necessary to know at least one other language in addition to the mother tongue, so further development of research on the methods and levels of foreign language acquisition is to be expected. The most influential document in determining the levels of foreign language acquisition when it comes to learning European and other languages as foreign languages is certainly the *Common European Framework of Reference for Languages*. One of the main functions of the Framework is to encourage and train partners in teaching and learning languages with the aim of establishing a more transparent transfer of goals and methods they apply, as well as of the actual results achieved by students (CEFR 2005: 18). CEFR represents six levels of foreign language acquisition: A1, A2, B1, B2, C1 and C2, of which the initial two, the preparatory stage (A1) and the basic stage (A2), are briefly described in this paper. In the paper, these levels represent a reference in the analysis of textbooks for learning Croatian and Turkish as foreign languages. As these languages belong to completely different language families and typologies, it is challenging to compare the methods used for teaching them as foreign languages. Nevertheless, since both Croaticum and TÖMER prepared their textbooks to meet the requirements of CEFR, the main goal of this study is to compare how much the authors of the analysed textbooks actually succeeded in their task.

Popis slika

Slika 1: Primjer pitanja u prvom poglavlju	30
Slika 2: Primjer dugačkih pitanja u 5. poglavlju	31
Slika 3: Tablica s obilježjima automobila	31
Slika 4: Tablica s nastavcima za tvorbu glagolskih imenica.....	32

Popis literature

1. Alerić, Marko. 2006. Imanentna gramatika u ovladavanju standardnojezičnom morfologijom. U: *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*. Vol. 2. No. 2. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, str. 190-206.
2. Belaj, Branimir i Tanacković Faletar, Goran. 2014. *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika. Knjiga prva: Imenska sintagma i sintaksa padeža*. Zagreb: Disput.
3. Blaguš Bartolec, Goranka. 2018. Hrvatski kao ini jezik u udžbenicima: Što se sve može naučiti na početnome stupnju učenja hrvatskoga kao inoga jezika. U: *Hrvatski jezik: znanstveno-popularni časopis za kulturu hrvatskoga jezika*, Vol. 5. No. 3. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, str. 34-38.
4. Cvikić, Lidija i Jelaska, Zrinka. 2007. Složenost ovladavanja glagolskim vidom u inojezičnome hrvatskome. U: *Lahor. Časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*. Vol. 2. No. 4. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, str. 190-216.
5. Čaušević, Ekrem. 1996. *Gramatika suvremenoga turskog jezika*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
6. Čaušević, Ekrem. 2019. Poteškoće s kojima se mogu suočiti izvorni govornici turskoga tijekom učenja i usvajanja hrvatskoga jezika. U: *Savjetovanje za lektore hrvatskoga kao inoga jezika 4*. Ur: Banković-Mandić, Ivančica; Čilaš Mikulić, Marica; Matovac, Darko. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za kroatistiku, Croaticum, FFpress, str. 73-85.
7. Čaušević, Ekrem i Kerovec, Barbara. 2021. *Turski i hrvatski u usporedbi i kontrastiranju: Sintagma i jednostavna rečenica*. Zagreb: Ibis grafika.
8. Čilaš Mikulić, Marica; Gulešić Machata, Milvia; Udier, Sanda Lucija. 2008. *Hrvatski za početnike 1 udžbenik i rječnik*. Zagreb: FF press.
9. Grgić, Ana i Gulešić Machata, Milvia. 2017. Značajke i namjena priručnika. U: *Hrvatski A2. Opisni okvir referentne razine A2*. Ur: Grgić, Ana; Gulešić Machata, Milvia. Zagreb: FF press, str. 13-16.
10. Göçer, Ali, Moğul, Selçuk. 2011. Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi ile ilgili çalışmalara genel bir bakış. U: *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, terature and History of Turkish or Turkic*. Vol 6/3 Summer. Ankara, str. 797-810.
11. Jelaska Z. i sur. 2005. *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

12. Kardeş, Demet i sur. 2019. *Uçim turski A1 – A2: udžbenik*. Zagreb: Eurofutura.
13. Korkmaz, C.B. 2016. Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni Bağlamında A1 Düzeyindeki Dil Becerileri Temelli Kazanımlar / The Attainments Based on Language Skills for A1 Level in Teaching Turkish as a Foreign Language in the Context of Common European Framework of Reference for Languages. U: *TURKISH STUDIES – International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume 11/3. Ankara, str. 1587-1614.
14. Kurt, Cemil, Aygün, E. Nurşen, Lelebici, Elif i dr. 2011. *Yeni HİTİT – Yabancılar için Türkçe. Ders kitabı*. Ankara: TÖMER.
15. Marković, Ivan. 2013. *Uvod u jezičnu morfologiju*, Zagreb: Disput.
16. Matasović, Ranko. 2001. *Uvod u poredbenu lingvistiku*. Zagreb: Matica hrvatska.
17. Miović, Vesna. 2003. *Dubrovačka diplomacija u Istambulu*. Zagreb - Dubrovnik: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku.
18. Nazalević Čučević, Iva i Cvitanušić Tvico, Jelena. 2012. Izrada nastavnih materijala za viši srednji stupanj i napredne stupnjeve hrvatskoga kao J2. U: *Croaticum – Savjetovanje za lektore hrvatskoga kao inoga jezika, 1. zbornik radova*. Ur: Čilaš Mikulić, Marica; Juričić, Antonio, Udier, Sanda Lucija. Zagreb: FF press, str. 75-87.
19. Nazalević Čučević, Iva. 2017. Pragmatička kompetencija. U: *Hrvatski A2. Opisni okvir referentne razine A2*. Ur: Grgić, Ana; Gulešić Machata, Milvia. Zagreb: FF press, str. 35-49.
20. Prebeg-Vilke, Mirjana. 1991. *Vaše dijete i jezik: materinski, drugi i strani*. Zagreb: Školska knjiga.
21. Ünlü, Nihan Aylin. 2015. Yabancılar Türkçe öğretimi ders kitaplarından HİTİT ve Yeni HİTİT 1'deki dilbilgisi sunumu ve alıştırmalarının karşılaştırılması. U: *Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Araştırmaları Dergisi, Kış (2)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, str. 137-150.
22. Yılmaz, Fatih. 2016. Turkish Language and Teaching Turkish as a Foreign Language. U: *International Journal of Humanities and Social Science Incention*, vol. 5, str. 77-81.
23. *Zajednički europski referentni okvir za jezike: učenje, poučavanje, vrednovanje*. 2005. Zagreb – Strasbourg: Školska knjiga – Council of Europe.

Internetski izvori

- <https://zagreb.yee.org.tr/hr/content/institut-yunus-emre> [pregledano 22.5.2021]
- https://croaticum.ffzg.unizg.hr/?page_id=32&lang=hr [pregledano 23. 3. 2021]
- [Udžbenici i vježbenice – Croaticum \(unizg.hr\)](http://www.unizg.hr) [pregledano 23. 3. 2021]
- [Ankara Üniversitesi Türkçe ve Yabancı Dil Uygulama ve Araştırma Merkezi \(TÖMER\) - TÜRKÇE ÖĞRETİMİ, YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİ \(turkceogretimi.com\)](http://www.turkceogretimi.com) [pregledano 22.6.2021]
- <http://bbs.ankara.edu.tr/bolognabilgi.aspx?menuno=35> [pregledano 23. 6. 2021]
- <http://tomer.ankara.edu.tr/HİTİT -seti/> [pregledano 23. 6. 2021]

ZAHVALA

Zahvaljujem svojoj mentorici, doc. dr. sc. Marti Andrić, na svim savjetima, smjernicama i prijedlozima prilikom izrade ovoga diplomskog rada, na brzim, ljubaznim i stručnim odgovorima na moje nedoumice kao i na ohrabrivanju tijekom procesa pisanja rada.